

Lunds universitet
Socialhögskolan
Barn och ungdom SoL 064
Höstterminen 2001

VUXNA FOSTERBARN

HUR PÅVERKAR BARNDOMEN DERAS VUXENLIV?

Författare: Carina Kyrönen

Handledare: Gunvor Andersson

Abstract

The purpose was to investigate "adult foster childrens" view on their childhood and how it may have been influencing their adulthood. The importance of relationships were mostly in focus in the essay.

The method was qualitative deepinterviews with three adult foster children between 30-42 years of age. Important themequestions was about: origin family, the time in foster home, relations outside the foster home, life as an adult, social situation today and to give advice to people who are connected to foster care.

I found that experiences of relationships and separations in their lifes had effected them in the adulthood. It came forward in their self-conception, sense of family belonging and how they relate to other people in their surroundings today. They all thought that they have a good enough life today but things could always get better.

Theories of object relation, attachment and E.H Erikson's psychosocial theory was used in understanding of the relationships' importance and to get a lifecourse perspective. There were little research on adult foster children in Sweden, more have been done abroad. This essay was compared with other research to find out similarities and differences.

Keywords: adult foster children, foster care, foster home, relationships

Innehållsförteckning	sid
1. Förord	4
2. Problemformulering	5
3. Syfte	6
4. Frågeställningar	6
5. Fortsatt framställning	6
6. Undersökningens genomförande	6
6.1 Urval	7
6.2 Den kvalitativa intervjun	7
6.3 Intervjuerna	8
6.4 Analysarbetet	8
6.5 Etiska överväganden	9
6.6 Kort presentation av intervjupersonerna	9
7. Tidigare forskning	10
8. Begrepp inom fosterbarnsvården	16
8.1 Synsätt i fosterbarnsvården	16
8.2 Definitioner och lagstiftning	17
9. Teorianknytning	18
9.1 Objektrelationsteori	18
9.2 Anknytningsteori	20
9.3 Psykosocial teori	21
10. Intervjuer med tre vuxna fosterbarn	22
10.1 Biologisk familj	22
10.1.1 Tiden hemma och orsak till placering	22
10.1.1.1 Reflektion	23
10.2 Tiden i familjehemmet	24
10.2.1 Vardagen och relationer i familjehemmet	24
10.2.1.1 Reflektion	27
10.3 Relationer utanför familjehemmet	28
10.3.1 Kontakt med biologiska föräldrar, syskon och släkt under placeringen	28
10.3.1.1 Reflektion	29
10.3.2 Kontakt med fosterföräldrars släkt under placeringen	31

10.3.2.1 Reflektion	31
10.3.3 Andra viktiga anknytningspersoner	32
10.3.3.1 Reflektion	33
10.3.4 Syn på kontakt med socialtjänsten	33
10.3.4.1 Reflektion	34
10.3.5 Resultatsammanfattning	34
10.4 Livet som vuxen	35
10.4.1 Separationer	35
10.4.2 Familjetillhörighet	36
10.4.3 Identitet	38
10.4.4 Konsekvenser av att ha varit fosterbarn	40
10.4.5 Fosterbarnsengagemang i vuxen ålder	41
10.5 Social situation idag	41
10.5.1 Civilstånd, egna barn/fosterbarn och fritid	42
10.5.2 Utbildning, arbete, bostad och ekonomi	42
10.5.3 Hälsa	43
10.5.4 Framtidsplaner	44
10.5.5 Reflektion	44
10.6 Råd från vuxna fosterbarn till...	45
10.6.1...fosterbarn	45
10.6.2...biologiska föräldrar	45
10.6.3...familjehemsföräldrar	46
10.6.4...socionomstuderande	46
10.6.5 Reflektion	47
10.7 Sammanfattning	47
11. Reflekterande diskussion	49
12. Källförteckning	51
Bilaga 1: Intervjuformulär	54

1. Förord

En förutsättning för att min uppsats överhuvudtaget skulle bli genomförbar var att jag kom i kontakt med vuxna fosterbarn som ville låta sig intervjuas. Ni som ställde upp vill jag tacka speciellt för att ni velat dela era livserfarenheter med mig och gett mig kunskaper om fosterbarns syn på sin egen situation väl värda att ta med ut i yrkeslivet.

Jag vill också rikta ett tack till min handledare, Gunvor Andersson, som engagerat sig i mitt arbete. Gunvor har gett mig råd, konstruktiv kritik och har även fått dämpa mina ambitioner kring uppsatsen för att den inom tidsramen skulle bli genomförbar.

2. Problemformulering

Jag har valt att undersöka om vuxna fosterbarns erfarenheter i barndomen har påverkat deras vuxenliv. Fokus ligger på de vuxna fosterbarnens egen, subjektiva, upplevelse av fosterbarnstiden och om de anser sig fått några konsekvenser av detta i sitt vuxna liv.

Mitt intresse för dessa människor väcktes under min praktik och även sommarvikariat där jag kom i kontakt med barn och ungdomar som har/hade varit familjehemsplacerade. Tankar kring hur deras tidigare och nuvarande barndom skulle komma att påverka dem som vuxna sattes igång. Utifrån de vuxna fosterbarnen vill jag försöka förstå vad vi inom fosterbarnsvården bör vara uppmärksamma på för att kunna erbjuda fosterbarn så bra förutsättningar som möjligt i sitt fortsatta liv.

Forskningen kring vuxna fosterbarns livsvillkor i Sverige är knapphändig (Vinnerljung, 1996a, b). Utomlands finns mer inom området men kan knappast beskrivas som uttömmande. I Sverige fanns den 1 november 2000 cirka 10 000 personer placerade i familjehem, vilket motsvarar 73 % av dem som var placerade utanför det egna hemmet just den dagen (Familjehemmet, 2001). Familjehemsvården är den vanligaste formen av samhällsvård. Med tanke på att undersökningen riktar sig till vuxna fosterbarn kan det vara av intresse att känna till Bosse Vinnerljungs (1996a, b) grova antagande: att 200 000 svenskfödda personer i Sverige, 20 år eller äldre, någon gång varit fosterbarn d.v.s. tillhör idag gruppen vuxna fosterbarn!

Vuxna fosterbarn skall i uppsatsen tolkas som personer över 18 år som varit i familjehem någon gång under sin barndom. Inom området diskuteras kontinuerligt vilka begrepp som skall användas: fosterbarn/familjehemsplacerat barn, fosterhem/familjehem, fosterföräldrar/familjehemsföräldrar o.s.v. Här kommer begreppen att varieras.

Teoretisk referensram som delvis används i analysen tillsammans med andra perspektiv är objektrelationsteori, anknytningsteori och Eriksons psykosociala teori där relationernas betydelse i ett livsloppsperspektiv får en framträdande roll.

3. Syfte

Syftet är att undersöka hur de vuxna fosterbarnen ser på sin barndom och hur de tror att deras uppväxttid påverkat deras nutid.

4. Frågeställningar

Huvudfrågan var:

Hur har barndomen påverkat vuxenlivet?

Kompletterande temafrågor användes kring:

- biologisk familj
- familjehemmet och omgivningens betydelse
- social situation idag
- råd till nutida fosterbarn, biologiska föräldrar, familjehemsföräldrar och socionomstuderande

5. Fortsatt framställning

Först redovisas hur undersökningen genomförts med delvis egna reflektioner. Därefter följer tidigare forskning kring vuxna fosterbarn samt en mindre del av forskning kring fosterbarn i pågående vård. Sedan kommer olika begrepp och riktningar inom fosterbarnsvården att diskuteras. I påföljande avsnitt görs en kort teorigenomgång. Efter detta kommer huvuddelen av uppsatsen: intervjuer med tre vuxna fosterbarn. Materialet kommer att presenteras i tema (se ingress till avsnittet) med efterföljande eller invävda reflektioner. Återkommande i de flesta teman är relationernas betydelse. Efter barndomens teman följer en kortfattad resultatsammanfattning inför vuxenlivets teman. Som en avslutning på empirin samlas några valda delar i en sammanfattning. Slutligen förs en diskussion där mina egna tankar på området får ta plats.

6. Undersökningens genomförande

En kvalitativ undersökning har gjorts genom datainsamling i form av djupintervjuer. För intervjuformulär, se bilaga 1. Även en sekundäranalys har utförts där lämplig litteratur och forskning inom fosterbarnsvården studerats.

6.1 Urval

Den givna förutsättningen var att intervjupersonerna varit placerade i familjehem någon gång under sin barndom. Geografiskt var undersökning begränsad till att de vuxna fosterbarnen skulle bo i Skåne eller Hallands län. Anledningen var att det skulle vara praktiskt genomförbart. De vuxna fosterbarnen skulle vara mellan 30-42 år. Undre åldersgränsen sattes till 30 för att de skulle bota "hemifrån" några år och hunnit reflektera och få perspektiv på sin fosterbarnstid. Övre åldersgränsen sattes med tanke på att det skulle vara jämförbart med de som befann sig i 30-årsåldern vad gäller förfarandet inom fosterbarnsvården. I sökandet efter tänkbara intervjupersoner kontaktades inledningsvis, personligen eller per telefon, nuvarande och tidigare kurskamrater på socionomprogrammet i Lund med en förfrågan om de kände till några vuxna fosterbarn. Om så var fallet blev deras uppgift att i första hand återkomma till mig för vidare instruktioner om de kände någon som varit fosterbarn i sin barndom. De som hörde av sig igen blev instruerade att fråga personen om jag fick höra av mig till dem med en förfrågan om intervju och uppsatsens syfte. Telefonkontakt togs med de tilltänkta intervjupersonerna som informerades om uppsatsens huvudfråga, hur lång tid intervjun

beräknades ta, sekretessen samt förekommande handledare för uppsatsen. Tre var villiga att ställa upp och tid för intervjun bokades. Intervjupersonerna begränsades till tre personer på grund av intervjuernas längd och innehåll. Urvalsmetodens närmaste likhet finns i snöbollsurvalet (Denscombe, 2000).

6.2 Den kvalitativa intervjun

Intervjuerna var av en ostrukturerad karaktär som inleddes med en huvudfråga som intervjupersonerna fick reflektera fritt kring: ”Hur har barndomen påverkat ditt vuxna liv?”. Kompletterande temafrågor användes även för att underlätta för intervjupersonerna. Syftet med intervjutekniken var att nå bakom ”det talade ordet” och upptäcka personliga känslor kring intervjupersonernas upplevelser (ibid.). Dessa intervjuer söker efter brukarperspektivet eller som Vinnerljung (1996a) uttrycker det ”consumers research” vilket innebär att de som varit i systemet – fosterbarnsvården – får berätta om sina positiva och negativa upplevelser. *Fördelarna* med intervju är att man får ut mer detaljerad data där intervjupersonerna har möjlighet att utveckla och förklara vad de anser är det viktigaste jämfört med kvantitativa metoder. Det viktigaste verktyget är samtalet som formas under intervjuens gång. Metoden är flexibel då utgångsteman kan förändras under arbetets gång utefter vad som framkommer från informanterna samt har intervjuaren en möjlighet att kontrollera om han/hon uppfattat ett svar rätt vilket stärker validiteten (Denscombe, 2000). *Nackdelar* med intervjun är att reliabiliteten är relativt låg d.v.s. om samma undersökning görs på andra intervjupersoner av en annan forskare kommer förmodligen inte samma resultat att visa sig. Varje intervjutillfälle är unikt och beroende bl.a. av ämnet, intervjusituationen och intervjuarens effekt på respondenten där en total objektivitet inte går att uppnå (ibid, Thurén, 1998). Bandupptagning kan verka hämmande på intervjupersonerna. I denna undersökningen märktes det att två av dem till en början distraherades av bandspelarna, de tittade på dem och försökte tala extra tydligt. Ganska snart klingade det dock av och de såg mer avslappnade ut. Endast en mindre del av intervjuerna är medtagna i resultatredovisningen (Denscombe, 2000).

6.3 Intervjuerna

De vuxna fosterbarnen fick själv avgöra var de ville bli intervjuade. Samtliga intervjuer genomfördes i deras hem där vi fick sitta ostörda. Två bandspelare användes vilket alla accepterade. Det visade sig vara bra eftersom den ena bandspelaren i en av intervjuerna inte hade tagit upp hela intervjun trots att den varit på. Alla intervjuerna tog cirka två timmar att

genomföra. Två av intervjuerna flöt bra. I den tredje krävdes det mer för att föra samtalet framåt och fler vinklingar utav frågorna för att få svar på den egentliga frågan. I slutet av intervjun fick Magnus, Pia och Peter beskriva hur de upplevt att bli intervjuade. Två av dem hade varit lite nervösa innan jag kom men tyckte att det släppte snabbt. En tyckte det var skönt att få prata av sig och tyckte att det kändes bra att få ge ett bidrag. En annan tyckte att vi fick bra kontakt samt att det var skönt att någon lyssnade och inte avbröt innan man pratat till punkt.

6.4 Analysarbetet

Analysen är den mest tidskrävande delen när intervju använts som metod. Analysprocessen började redan under intervjuerna. När intervjuerna ordagrant skrevs ut lades också intervjupersonernas känslouttryck in. Därefter började kodningen av materialet för att finna de tema som varit min utgångspunkt. Det visade sig att vissa delar av de först uppställda teman jag haft var dåligt täckta, å andra sidan fann jag andra teman som var intressanta för uppsatsen. Återigen var det dags för en ny nedbrytning för att finna underliggande teman. För att bättre kunna förmedla de vuxna fosterbarnens upplevelser har ett flertal citat använts i resultatredovisningen. I slutfasen av analysarbetet kontaktades intervjupersonerna för kompletteringar och bekräftande. Min strävan har varit att försöka se likheter och skillnader mellan intervjupersonerna samt att vara kritisk i kopplingen till litteratur och forskning d.v.s. att även visa på motsatser där forskningen inte stämmer överens med det intervjupersonerna berättar.

6.5 Etiska överväganden

Forskarens förförståelse finns alltid med, oavsett om man har mer eller mindre kunskap om området som skall utforskas, beroende på vilka egna livserfarenheter, normer och värderingar forskaren har med sig i bagaget (Thurén, 1998). Den personliga identitet – främst kön, ålder och etniskt ursprung - forskaren har påverkar hur mycket och hur ärlig den information som ges är. Det ligger givetvis en ömsesidighet i detta – informantens referensram påverkar också, därför är det viktigt att försöka skapa ett förtroendefullt klimat i intervjusituationen (Denscombe, 2000). Att känna av var integritetsgränsen går och acceptera att en person inte vill öppna sig fullständigt för en främmande människa är ett respekterande förhållningssätt värt att ständigt ha i tankarna (ibid.). Jag tycker att dessa intervjuerna fungerade bra med ett lättsamt klimat samtidigt som jag också märkte att frågorna påverkade informanterna. Som

intervjuare funderar man över vad frågorna har satt igång för tankar hos de intervjuade, om det nu har påverkat dem och det inte bara är min subjektiva upplevelse. För att skydda intervjupersonerna har deras och övriga namn i uppsatsen fingerats.

6.6 Kort presentation av intervjupersonerna

De intervjuade har fått de fingerade namnen: Magnus, Pia och Peter.

Magnus, 33 år, placerades i familjehem som åttaåring och bodde där tills han blev 20 år. Han gick fordonstekniskt linje i gymnasiet och såg skolan som ett "måste" Idag är han sambo.

Pia, 42 år, placerades i släktinghem som femåring. Där bodde hon tills hon var tolv år. Under denna placeringen var Pia under somrarna och andra tillfällen på "koloni" och i två olika sommarfamiljer (kontaktfamiljer). Som tolvåring flyttade hon till ett annat familjehem där hon bodde i cirka ett halvt år innan hon flyttade igen. I det tredje familjehemmet stannade hon i cirka två år, Pia var då 15 år, varpå hon placerades på institution. Institutionen bodde hon på fram till att hon som 16-åring flyttade till egen lägenhet. Flera skolbyten och hennes övriga sociala situation gjorde att hon fick läsa in grund- och gymnasiekompetens i 20-årsåldern. Idag är hon gift och har två barn. *Peter* omhändertogs och flyttade till barnhem som 14-månaders baby. Här stannade han i fyra månader innan han flyttade till sin fosterfamilj där han stannade tills han var 20 år. Peter läste social linje på gymnasiet. Idag är han gift, har ett barn tillsammans med sin fru och två styvbarn (fruns barn sedan tidigare).

7. Tidigare forskning

Tidigare forskning diskuterar huruvida familjehemsplacering är till nytta /skada eller inte gör någon skillnad för barnet. Forskning kring vuxna fosterbarn finns det lite av inom Sveriges gränser däremot går det att finna mer forskning inom området utomlands. Viss forskning kring barn i pågående fosterbarnsvård kommer att tas upp för att kunna göra jämförelser med de beskrivningar av sin barndom som denna undersöknings vuxna fosterbarn gör.

I Bo Vinnerljungs avhandling "Fosterbarn som vuxna" (1996a) redovisas en registerstudie kring fosterbarns mortalitet, en deskriptivt epidemiologisk studie av dygns- och fosterbarnsvård bland årskohorterna 1972-74 samt en registerstudie som jämför fosterbarnen med sina syskon som växte upp i ursprungshemmet. I undersökningen av årskohorterna 72-74 visade att 2,3 %, 7684 personer, av den totala svenska populationen någon gång hade

vårdats i fosterhem (privatplaceringar ej inräknade, förklaras på s. 17). Det var vanligare att nya förstagångsplacerade barn tillkom i åldern 1-3 år och som tonåringar. Av kohorterna födda 72-74 är det få, 430 personer, som varit fosterbarn större delen av sitt liv dvs 10 år eller mer. Vinnerljung uppskattar att cirka 3-4 %, 200 000 personer, av den vuxna befolkningen som är 20 år eller äldre har varit fosterbarn någon gång under sin uppväxt. I *syskonstudien* har Vinnerljung undersökt 107 fosterbarn och jämfört dem med 128 syskon. Jämförelsen mellan de fosterbarn som varit långtidsplacerade och de syskon som växte upp i ursprungshemmet visar inga skillnader kring om de blivit socialt avvikande eller ej. I studien jämfördes också fosterbarn i vuxen ålder med jämnåriga av samma kön i normalbefolkningen. Resultatet visar bl.a. att vuxna fosterbarn har sämre utbildning, flera har egna barn som lever i splittrade familjer och fler har eller har haft sina egna barn i vård utanför det egna hemmet. Vanligtvis menar Vinnerljung att det går sämre för män som varit fosterbarn jämfört med kvinnorna. Männerna har ofta sämre ekonomi, överrepresenterade bland de frikallade från värnplikten, dubbelt så många är straffade (jämfört med normalbefolkningen) och många tillhör den sjukaste delen av befolkningen. Kvinnorna tenderar att bli mödrar redan i tonåren och vissa har en sämre ekonomi. Riskfaktorer för det fortsatta livet efter vårdtidens slut är enligt Vinnerljung: låg utbildning, ingen ”familj för livet” och ett svagt externt stödsystem.

Mikael Bohman har genomfört en longitudinell studie av fosterbarnsvården som omfattade 624 barn. Han studerade uppväxtvillkoren för tre grupper av barn: fosterbarn, adoptivbarn och barn som återvänt till sitt biologiska hem. De 200 fosterbarnen (samt de två andra grupperna) följdes från första levnadsåret upp till 15-årsåldern. Pojkarna i studien följdes ytterligare upp till 22-23-årsåldern. Undersökningarna vid 15-årsåldern visade att familjehemsplaceringen inneburit en ökad risk för social missanpassning under uppväxten. Bohman konstaterar också att fosterbarnen hade stora skolproblem som inte förbättrades över tid. När ”pojkarna” var i 20-23-årsåldern gjordes en registerstudie angående kriminalitet och alkoholmissbruk som visade att nästan 30 % av fosterbarnspojkarna förekom inom riskbeteendet jämfört med 18 % av de adopterade pojkarna och 16,5 % av pojkarna som återvänt hem. Som orsak till resultaten anger Bohman att den primära orsaken var fosterföräldrarnas känsla av otrygghet, som de kände från början, även drabbade fosterbarnen. Även om barnet stannar en längre tid i fosterhemmet menar Bohman att de endast fick villkorlig och inte förbehållslös kärlek och därmed inte heller kände sig emotionellt trygga i familjehemmet. Bengt Börjesson har tolkat Bohmans resultat som följderna av två bristtillstånd: dels bristen på trygg förankring i den miljö

där de levde under sin uppväxt, dels bristen på kontinuerlig kontakt med de biologiska föräldrarna (Vinnerljung 1996b).

Socialsekreterare Barbro Hansson och Margot Knutsson (1987) vid familjehemsenheten i Helsingborg följde upp 31 av kommunens utskrivna fosterbarn för att ta reda på hur de upplevt familjehemsplaceringen och hur deras situation är idag. 19 barn, 61 %, hade varit omplacerade någon gång under tiden i familjehem. Många av fosterbarnen framförde klagomål på kontakten med sin socialsekreterare, endast sex av barnen hade pratat med sin socialsekreterare i enrum, samt efterlystes mer förberedelse inför eget boende. Många visste inte varför de inte kunde bo hemma, de ville också ha kontakt med sina föräldrar men fick ofta själva ta initiativet. Vid undersökningstillfället hade 14 arbete, 13 var arbetslösa och 17 hade mer än 9-årig grundskola. En uppföljning av ovannämnda studie (nu med 29 vuxna fosterbarn), "Så gick det se'n" (1998), utfördes då de vuxna fosterbarnen var i 30-årsåldern. Då intervjuades 29 av de 31 vuxna fosterbarnen. En tredjedel (10) säger att de trivs och känt sig hemma i familjehemmet. Fem av dem har ingen kontakt med sina biologiska föräldrar, en tredjedel (12) har ingen kontakt alls med fosterföräldrarna och tre av dem upplever att de inte har någon som står dem nära. Jämfört med undersökningen 1987 var de som varit "mormorsplacerade" nu ensamma och övergivna (p.g.a. att mormodern dött) samtidigt som de hade en tydlig identitet och tillhörighet. 14 har bara grundskoleutbildning eller knappt det.

Ytterligare en studie "HEMMA eller HAMNA i familjehem?" (2000) genomfördes av Hansson och Knutsson. Här riktar de sig till 31 utskrivna f.d. familjehemsplacerade barn i slutet av 90-talet. Samma frågeställningar som användes i studien från 1987 användes för att undersöka om några förändringar skett. I de tema som undersöktes framkom bl.a. att nio barn i "vanliga" fosterhem och alla i morföräldrarplaceringar fick för lite stöd kring skolarbetet. Knappt hälften säger sig ha "gjort något kriminellt eller provat narkotika". 20 av ungdomarna har inte haft någon kontakt med sin far. Idag anser sig två tredjedelar ha en god hälsa, 24 har eller har haft kontakt med åtminstone en av sina föräldrar och arton har fortfarande kontakt med sina fosterföräldrar. Elva av ungdomarna har sin huvudsakliga tillhörighet i ursprungshemmet och två tredjedelar anser att föräldrarna eller fosterföräldrarna står dem närmast. Flickorna har mer aktivt sökt sina biologiska föräldrar jämfört med pojkarna. Skillnaden i denna undersökning jämfört med 1987 är t.ex. att placeringarna skett närmare Helsingborg. 24 av dem har talat enskilt med en socialsekreterare varav en tredjedel beskriver kontakten som enbart positiv. Ungdomarna vet också i större omfattning varför de flyttat samt

har föräldrar och barn varit mer delaktiga i planeringen. Det är färre barn som varit med om omplaceringar, 14 av 31 barn, och placeringarna har varit kortare. Elva av dem har flyttat hem jämfört med en person 1987. Fler har en utbildning över grundskolenivå jämfört med 1987.

Inom internationell forskning har David Fanshel (1978) haft stor betydelse. 1978 presenterade han sin slutrapport kring fosterbarnsprojektet "Children in foster care". I hans femåriga uppföljningsstudie av 600 fosterbarn var frågan om det bästa för barnet var att stanna kvar i fosterhem eller återvända till ursprungshemmet. I sitt resultat kunde han inte verifiera några avgörande skillnader mellan de barn som var kvar i familjehemmet jämfört med dem som återvände till ursprungsfamiljen. Däremot fann han att de barn som hade en bra, kontinuerlig kontakt med sina biologiska föräldrar under placeringstiden hade en bättre psykosocial livssituation som visade sig t.ex. i begåvningsstest och skolarbete jämfört med de andra barnen som saknade eller hade en bristande kontakt med de biologiska föräldrarna.

John Triseliotis (1980) har i slutet av 70-talet genomfört studier av vuxna foster- och adoptivbarn samt barn som under sin uppväxt vårdats på institution. Varje grupp bestod av 40 personer i 21-24-årsåldern. 30 % av de vuxna fosterbarnen hade upplevt ambivalens eller missnöje jämfört med ett fåtal av adoptivbarnen. Fosterbarnens osäkerhet berodde delvis på att de var medvetna om att deras situation snabbt kunde förändras genom ett myndighetsbeslut. En tredjedel av fosterbarnen hade velat bli adopterade vilket Triseliotis anser handlar om att de skulle få en ökad trygghet. De vuxna fosterbarnen hade i snitt blivit omplacerade fyra gånger men 40 % av dem oftare. Resultatet av hans forskning visar att familjehemmets förmåga att integrera fosterbarnet var mer avgörande för utvecklingen än åldern vid placering och antal placeringar. Triseliotis resultat pekar på att fosterbarnets inneboende kraft har gjort det möjligt för dem att "reparera" sig från separationen men han går inte närmare in på detta område (ibid; Vinnerljung, 1989,1996a).

Turid Midjo (1997) har i en studie med 47 före detta fosterbarn i åldern 17-26 år undersökt vilken betydelse familjerelationer och familjetillhörighet har för formandet av deras sociala identitet. Midjo utgår från tre modeller, vid placering av barn, som alla tar hänsyn till vikten av stabilitet och kontinuitet för barnet: tillbakaförings-, adoptions- och fosterhemsmodellen. En aspekt av den senare är att den ses som ett inkluderat fosterhem dvs familjehemmets ansvar är att barnet får en tvåfamiljsuppväxt i samarbete med "barnevernet" (norsk

motsvarigheten till svensk socialtjänst kring barn och ungdomar) och de biologiska föräldrarna. Modellen riktar sig till barn med en förmodad långtidsplacering. Stabiliteten ligger i en uppväxtsituation i en alternativ familj. Risken är att familjehemsplaceringen inte ger någon garanti för varaktighet samt att ju längre placeringen varar ju mer ökar risken att kontakten med de biologiska föräldrarna avtar eller tillfälligt upphör. Midjo hänvisar bl.a. till Fanshel (1990) när han säger att forskningen inte funnit någon entydigt svar på föräldrabarnrelationens betydelse för barns välmående och fortsatta utveckling. I Midjos studie var det 44 % som hade en enfamiljstillhörighet (i huvudsak till familjehemmet), 49 % hade en tvåfamiljstillhörighet och 7 % såg sin biologiska familj som sin enda familj, där med var familjehemmet exkluderat. De vuxna fosterbarnen som kände tillhörighet - helt eller delvis – till sin biologiska familj inkluderade även sin biologiska släkt. De som kände övervägande tillhörighet till familjehemmet visade det sig vara osäkert om de integrerats i familjehemmet släkt dvs inte upplevde sig som en del av familjen. Det är inte heller klarlagt menar Midjo att långa och stabila relationer till familjehemmet gör att den unga vuxna känner sin familjetillhörighet här. Avslutningsvis anser Midjo att barnets egen roll som aktör är viktig att förstå – ”det är barnet själv som är den centrala skaparen av sin egen identitet” (s.161).

Arild och Katrin Koch (1995) har i sin 16-årsstudie intervjuat 28 personer som är eller har varit ”barnavårdens barn” i Norge. Återkommande var att barnen/de unga ville ha ett ökat brukarinflytande bl.a. genom delaktighet i vad som händer i det egna ärendet och möjlighet att påverka besluten. Många upplever också att de inte fått någon alternativt inte tillräcklig information om orsaken till att de placerats. Flera av de unga vuxna i studien ansåg inte att det var familjehemsplaceringen i sig som var avgörande för om det skulle gå bra eller dåligt för dem. Istället ansåg flera att det var beroende på vilka förväntningar de vuxna runt omkring dem hade d.v.s. hade de kommit från komplicerade hemförhållanden och förväntades att klara sig sämre kunde så bli fallet och även tvärtom på ett positivt sätt. Centrala faktorer för de unga vuxnas livskvalité idag är att bli älskade och tro på sin egen kapacitet att klara av saker/situationer och att förvärva en positiv självbild. Koch kommer fram till att tillgången till sin livshistoria är viktig men inte tillräcklig. För att få ett gott förhållande till sin identitet är det också viktigt att även få positiv information och upplevelser i förhållande till sin bakgrund.

I den forskning Gunvor Andersson (1995) har bedrivit kring de 29 barnen, 0-4 år, från Enebackens barnhem i Malmö följdes barnen upp då de lämnat barnhemmet efter 3 och 9

månader samt 5, 10 och 15 år efter placeringen. Hälften av barnen kom efter barnhemsvistelsen till fosterhem, den andra hälften flyttade hem igen. De två första uppföljningarna visade att två faktorer var speciellt viktiga för barnen i familjehem: förmågan att använda fosterföräldrarna som ersättningsföräldrar eller kompletterande föräldragestalter samt att relationen till barnens biologiska föräldrar och andra för barnet viktiga personer bibehölls. Hon kommer även fram till att de vuxnas samarbete kring barnet är en förutsättning för barnets möjlighet till stabilitet och rätt till sin egen identitet. Uppföljningen av barnen när de var i 5-10-årsåldern: en fjärdedel hade stannat kvar i sina fosterhem och övriga hade bytt vårdmiljö vid ett flertal tillfällen men återigen bodde hälften i familjehem. Mätning av barnens känslomässiga symptom visade att fler barn som bodde hemma hade problem jämfört med fosterbarnen. Hon fann att mödrar som tidigt haft en bra relation till sitt barn i större utsträckning hade bibehållit kontakten oavsett var barnet bodde. Dock fanns inget som kunde påvisa att barnet med denna modersrelation mådde bättre än andra barn. I 10-årsuppföljningen, när barnen var i 10-15-årsåldern, visade det sig att barn som bott en längre tid i familjehemmet, en tredjedel, hade den mest stabila situationen. I 15-årsuppföljningen när barnen var i 15-20-årsåldern konstaterar Andersson (1999) bl.a. att syskonkontakt varit en betydelsefullt länk till ursprungsfamiljen. Hade barnen få familjelänkar fick det externa stödsystemet större betydelse. Att ha stabilitet i sina levnadsförhållande är inte detsamma som bo på samma ställe en längre tid, istället handlar det om att ha en kontinuitet i kontakten med viktiga personer. Tydligt är att barnen upplever sig fått för lite stöd och alldeles för kort uppföljning av socialtjänsten efter de flyttat hem. Just nu pågår en 20-årsuppföljning.

Två av Barn-i-Kris-projektets forskare som studerade barns anpassning i familjehem var Anita Cederström (1990), barn 4-12 år, och Gunilla Lindén (1998), barn 13-16 år. De aktuella barnen var placerade i familjehem av Malmö socialförvaltning mellan 810101-820531. Cederström fann att det är av betydelse att ha kunskap om barnens relationer innan placeringen och varnar för en övertro på familjehemmets förmåga att förbättra barnets situation när det redan har en dålig relation till sina föräldrar. Med utgångspunkt från föräldrarnas förhållningssätt till barnen visade sig följande. De rejekterade barnen hade en närhetslängtan och ett uppmärksamhets behov. Symbiotiskt hållna barn var helt upptagna av tankarna på sina föräldrar. De ambivalent hållna barnen anpassade sig själva till andra och åsidosatte sina egna behov. De försummade barnen hade en förmåga att bättre ta för sig i sitt familjehem samt kunde de diskutera kring fördelar och nackdelar med att bo i familjehemmet. Lindéns slutsatser var bl.a. att fosterföräldrarnas förmåga att visa empati – ett vikarierande

hopp – hade betydelse för hur tonåringen kunde knyta an till dem. Mammornas förhållningssätt till sina tonåringar hade också betydelse för hur anpassningen i fosterhemmet gick. Vid andra uppföljningen, efter 2 år, hade hälften av barnen (15) lämnat familjehemmet utanför uppgjord planering. De hade antingen blivit ”utkastade” från familjehemmet eller rymt till biologiska familjen alt. rymt planlöst. Dessa resultat kan tyckas vara dåliga men då skall man inte förglömma att de problem tonåringarna hade innan familjehemsplaceringen t.ex. föräldrars missbruk, kriminalitet och våld samt tonåringens eget destruktiva beteende till stor del upphörde.

I en skrift ”Samtal med fosterbarn” (1995) berättar sju vuxna fosterbarn om sina liv – ett brukarperspektiv. 6 av 7 har gått ut gymnasiet. Alla utom en har arbete idag. 4 av dem har engagerat sig i fosterbarnsvården via BUFF – Barn och Unga från Familjehemsvården – i sitt vuxna liv. Samtliga har en tro på sin framtid med framtidsplaner samtidigt som de flesta inser att tiden i sitt biologiska hem och familjehemmet kommer de alltid att bära med sig – på gott och ont. En av dem uttrycker det: ”Mitt mål är att bli kompis med livet” (s. 44).

8. Begrepp inom fosterbarnsvården

8.1 Synsätt i fosterbarnsvården

I familjehemsvården finns två olika synsätt – det behovsorienterade och det relationsorienterade som kan tolkas som varandras motsatser.

Behovsskolans synsätt kallades från början ”barnens rätt” vilket skulle tolkas i motsats till föräldrars rätt. Förespråkare för detta synsätt - t.ex. A. Freud, J. Goldstein, A. Solnit – lägger stor vikt vid barnets behov av kontinuitet, varaktighet och stabilitet. Det är viktigt att barnet känner sig respekterat, accepterat och önskat i sin familj. I de nya relationer som en familjehemsplacering ger innebär det att de biologiska föräldrarna är ”utbytbara” d.v.s. familjehemsföräldrar som tillfredsställer barnens grundläggande och emotionella behov blir deras psykologiska föräldrar. Med andra ord är denna grenen förespråkare för permanenta placeringar där barnet garanteras ett fortsatt föräldraskap med sina familjehemsföräldrar. Att hålla kontakt med biologiska föräldrar är mindre viktigt när det inte är tal om någon återförening och blir barnet boende i familjehemmet länge anses det vara en presumtion för adoption. Anhängare av synsättet menar att barnets historia skapas här och nu samt i framtiden (Andersson, 1995, 1999; Hynsjö, 2001; Lindén, 1990, 1998).

Det relationsorienterade skolan, med anhängare som Fanshel och forskarna i Barn-i-Kris-projektet, lägger tyngdpunkten på att barnet skall återförenas med föräldrarna. Av den anledningen är det viktigt att barnet har fortsatt kontakt med sina biologiska föräldrar, relationerna är inte utbytbara. Den bibehållna kontakten främjar den personliga identitetsutvecklingen eftersom barnet då fortfarande har kvar sina föräldrar som identifikationsobjekt. Att hitta ett sammanhang i sin livshistoria med hjälp av tidigare upplevelser, nutid och framtid har stor betydelse. Det relationsorienterade synsättet får också som följd att man försöker undvika omhändertaganden och i de fall det är nödvändigt söker man från början ”stödhem” d.v.s. planerar för begränsade familjehemsvistelser (Andersson m.fl., 1996; Hessle, 1988; Vinnerljung 1989).

Sven Hessle (1988) skiljer ut det behovsorienterade respektive det relationsorienterade synsättet på följande sätt:

Behovslinjens företrädare väljer ut fosterhem i första hand utifrån deras möjlighet att fungera psykologiskt och socialt stabilt på lång sikt för fosterbarnet. Barnet skall ”rota sig” där under en lång initialfas utan för anpassningen störande kontakter med sin ursprungsfamilj. Relationslinjens förespråkare väljer ut fosterhem i första hand efter deras vilja och förmåga att samarbeta med barnets ursprungsfamilj utifrån deras gemensamma uppgift att barnet skall återvända. En tät och regelbunden kontakt förutsätts mellan fosterhem och ursprungsfamilj (s.16).

8.2 Definitioner och lagstiftning

De tre vuxna fosterbarnen i denna undersökning placerades på 60- och 70-talet då 1960 års barnavårdslag (Bvl) gällde. Två av dem var fortfarande placerade då socialtjänstlagen (SoL) började gälla 1982. Lagstiftningen ger delvis en förståelse för under vilka förutsättningar de vuxna fosterbarnen kan ha blivit omhändertagna samt hur lagstiftningen kan ha påverkat levnadsförhållandena i respektive fosterhem. Släktingplacering diskuteras med anledning av att en av undersökningens vuxna fosterbarn varit släktingplacerad.

Forskare och författare i fosterbarnsvården använder om vartannat begreppen fosterbarn/familjehemplacerat barn och fosterhem/familjehem, dock är det benämningarna fosterbarn och fosterhem som hittills är vanligast i litteraturen. Om det äldre begreppet fosterbarn står det i 46 § Bvl att det huvudsakligen var ”uppfostringsplikten” som övergått från föräldrarna till de vuxna i fosterhemmet. Det fanns två möjliga sätt för ett barn att hamna

i fosterhem – genom ett omhändertagande på frivillig basis, § 31 Bvl, eller som en tvångsåtgärd, § 25 Bvl. Fosterhemmet hade då på delegation (i vissa delar) av myndigheten påtagit sig ett avlönat ansvar för barnet. Det andra alternativet var en ”privatplacering” som innebar att uppdraget gavs av föräldrarna till fosterhemsföräldrarna där även ersättningen diskuterades dem emellan. Myndighetens uppgift här var att godkänna det tilltänkta fosterhemmet och utöva tillsyn. Tonvikten i Bvl låg på kontroll och tillsyn av fosterhemmen (Vinnerljung, 1996b).

I dagens socialtjänstlag, som trädde i kraft 1982, överfördes tankegångarna från barnavårdslagen till §§ 22, 25 och 26 i socialtjänstlagen (SoL) där begreppen ändrats. 25 § SoL beskriver bl.a. hur familjehemmet skall utredas innan något beslut tas. I 22 § har fosterhem ändrats till familjehem och begreppet ”enskilt hem” i 25 § SoL handlar oftast om ett familjehem. Honnørsorden i 22 § SoL är kontinuitet, flexibilitet och närhet. Syftet är att barnet skall behålla sina grundlagda relationer kontinuerligt under placeringen, därför bör barnet även i möjligaste mån placeras så nära sin hemmiljö som möjligt (jmf den relationsorienterade skolan). Flexibiliteten kan handla om att utifrån barnets bästa bedöma rätt behandling. Bra vård och rätt vårdresurs måste gå före vård på nära håll. I 26 § SoL poängteras att barnet skall få lämplig utbildning, kontakt med föräldrahemmet och att barnet enskilt skall få prata med socialsekreteraren vid besök i familjehemmet. I §§ 2 och 3 i lagen om vård av unga eftersträvas samtycke och medverkan av föräldrarna även om rekvisiten är uppfyllda vilket inte gjordes i §§ 25, 29 Bvl. Det primära i SoL är att barnet skall ha kontakt med sina föräldrar under placeringen (ibid.; Norström & Thunved, 2000).

Vinnerljung (1993) har diskuterat släktingplaceringar där han tar upp några intressanta aspekter. Släktingplaceringar eller släktinghem är familjehem som har en släktanknytning till det placerade barnet – vanligtvis morföräldrar. Det tvistas om huruvida denna placeringsform är bra eller dålig för barnet. Förespråkare tar fram att barn i släktinghem oftast har en bättre och mer omfattande kontakt med sina föräldrar. Andra menar att barnet kan dras in i konflikter där de får höra hur deras föräldrar klandras och i detta ibland får ”välja sida” , med andra ord hamnar mitt i en lojalitetskonflikt.

9. Teorianknytning

Här följer en mindre genomgång av valda delar i objektrelationsteorin (ORT), anknytningsteorin, E.H. Eriksons psykosociala teori. Huvudfrågan som var: ”Hur barndomen påverkar vuxenlivet” gör det lämpligt att knyta an till dessa teorier. Med stöd av ORT och anknytningsteorin söker man bl.a. efter betydelsen av relationernas kvalitet, stabilitet och frekvens. En förståelse kan med Eriksons livsloppsperspektiv ges för hur de vuxna fosterbarnens nutid gestaltar sig.

9.1 Objektrelationsteori

Objektrelationsteorin lägger fokus på de tidiga känslomässiga relationernas betydelse för det fortsatta livet (Abrahamsen, 1999). Det är i relationerna som människan kan hitta och bekräfta sig själv och även upptäcka det själv som de en gång gått miste om. Det nyfödda barnet ses redan från början som unikt med en förmåga att relatera till sin omgivning – primärt objektsökande – samtidigt som barnets själv är bräckligt (Tudor-Sandahl, 1992). Att en vuxen person i samspel med barnet har förmågan att ge uppmärksamhet och är tillgänglig för barnet är en avgörande faktor för barnets personlighetsutveckling. Winnicotts två begrepp ”good enough” och ”holding” betecknar detta nödvändiga förhållande för barnet. Med att vara ”tillräckligt bra” menas att omsorgen av barnet inte behöver vara absolut d.v.s. de goda upplevelserna bör överväga de negativa. ”Hållandet” i barnets absoluta beroendefas handlar om att förhindra barnet från att få kontakt med sin egen sårbarhet samt att ge barnet ett totalt skydd från fysiska och psykiska kränkningar. Holding kan vara att hålla barnet i famnen och smeka det – fysiskt. Att ge barnet kärlek, beskydd och att ha det i tankarna – psykiskt. Omvårdnadspersonens och omgivningens – the holding environment - uppgift är även att se till att barnet får ta in sin omgivning i lagom doser. Får inte barnet tillräckligt med omsorg i detta hänseendet, t.ex. genom att lämnas bort flera timmar eller att det inte blir tröstat när det är ledset, kan det bli ett hot som gör att den ”första nödvändiga illusionen” - känslan av att vara omnipotent berövas barnet (Abrahamsen 1999). Viktiga komponenter i hållandet livet ut är kontinuitet, pålitlighet och förutsägbarhet menar Winnicott (Lindén 1998).

Genom internaliseringsprocessen görs det yttre objektet till ett inre objekt t.ex. barnets inre bild av mamman. Bilden går dock inte in som en kopia utan filtreras genom barnets känslor och behov – objektrelation. Objektrelaterande är barnets förhållande till verkliga yttre objekt. Förhållandet mellan objektrelaterande och objektrelationer som skapas ”i den inre världen” är internaliseringsprocessen. Denna process följer oss hela livet när vi möter nya personer,

erfarenheter etc (Lindén 1990, 1998). Mahler menar att barnets modersbild i 3-3½-årsåldern vanligen är hel d.v.s. objektkonstansen är uppnådd (barnet kan hålla kvar bilden av modern även när hon inte är närvarande) och barnet klarar av fusionen – att barnet kan rikta både goda och onda känslor mot samma objekt. Har detta misslyckats t.ex. om barnet inte haft en primär omsorgspersonen alternativt att denna inte kunna tolka och tillfredsställa barnets narcissistiska behov kan det få konsekvenser senare i livet t.ex. vid separationer och i skapandet av egna relationer (ibid.). Separationer före denna åldern innebär att barnet är mer sårbart än senare eftersom objektkonstansen inte är uppnådd (ibid., Andersson, 1995). Blir barnet för lite hållet/speglat kan barnet anpassa sig på ett ytligt plan t.ex. genom att vara alltför förståndigt. Håller detta på under en längre tid utvecklar barnet ett falskt själv – barnet blir så som det förväntas att vara av andra (Abrahamsen., 1999). I tonåren eller som vuxen kan en sådan inre bristsituation som blivit inkapslad i yngre och/eller mellanbarndomen alternativt tonåren leda till att personen regrediera till det totala beroendet (Lindén, 1998).

9.2 Anknytningsteori

Det centrala i teorin är den ”trygga basen” – emotionell tillgänglighet (jmf Winnicotts´ holding). Föräldrarnas förmåga att erbjuda barnet trygghet, tillgänglighet och uppmärksamhet är barnets utgångspunkt i utforskandet av världen. Blir barnet osäkert kan det återvända till föräldern – basen – för känslomässig påtankning och vågar sedan riskera att utsätta sig för en okänd situation igen. Det kan också ses som ett kontrollsystem t.ex. när barnet är i främmande situationer signalerar barnet till sina närmaste var gränserna för vad det tål går (Bowlby, 1994; Broberg, 1999; Havnesköld, 1996). I samspel med sina anknytningspersoner bygger barnet upp inre arbetsmodeller som speglar upplevelsen av sig själv och andra människor samt hur relationerna mellan barnet och andra personer ser ut (Abrahamsen, 1999). De inre arbetsmodellerna är inte statiska utan revideras hela tiden och får fastare form i vuxen ålder. Har personen haft ett mindre bra anknytningsbeteende kan detta förbättras alternativt försämrats beroende på om man får kontakt med positiva eller negativa anknytningspersoner och upplevelser senare i livet (Howe, 1995). Bowlby återkommer ständigt till tre teman viktiga att för att förstå störda beteenden:

avsaknad av nära relationer och avbrott i känslomässiga band (separationer)

anknytningspersonens oförmåga att erbjuda en trygg bas

utvecklandet av defensiva strategier, speciellt emotionellt tillbakadragande, för att klara av smärtan efter en förlust/separation (ibid.).

Misslyckad anknytning kan resultera i problem på flera områden: självförtroendet, impulskontroll, samvete, förmåga att visa känslor och social kompetens. Lyckad anknytning gör att personen utvecklar ett samvete, självtillit, klarar av stress och frustrationer bättre t.ex. vid separationer av olika slag och har förmågan att skapa hållbara relationer i framtiden (Daniel m.fl., 2000). Mary Ainsworth kategoriserade anknytningsmönstren i tre grupper: 1. Säker/trygg 2. Osäker - undvikande 3. Osäker – ambivalent. Efter henne skapade Mary Main ytterligare två kategorier: 4. Osäker – desorganiserad 5. Ingen anknytning. Skiljelinjen går mellan den trygga och otrygga anknytningen. I den trygga har personen ganska klart för sig hur barndomens positiva och negativa effekter påverkat dem (ibid., Howe, 1995). I den otrygga anknytningen finns tre möjliga sätt att tolka sin barndom: A. Personer med bristande anknytning har svårt att beskriva barndomen och förhållandet till sina föräldrar. De minns lite samtidigt som de kan visa tecken på en idyllisering av barndomen. B. Är personen fixerad vid tidigare anknytning kan motstridiga minnen från barndomen visa sig och gamla konflikter visa sig vara obearbetade. C. Dessa personers barndomsupplevelser är knutna till trauman, t.ex. separationer av olika slag, som inte är känslomässigt bearbetade (Abrahamsen, 1999; Howe, 1995).

9.3 Psykosocial teori

E.H. Erikson delar in människans utveckling i åtta åldrar – ett livsloppsperspektiv. Varje ålder innehåller en kritisk period. Om en livskris, t.ex. en anhörigs död eller separation från någon förälder, inträffar kan mognadskrisen utvecklas negativt (Havnesköld, 1995). Utvecklas krisen positivt går människan framåt i sin jaguppfattning och identitetsbyggande vilket har betydelse för hur man klarar nästkommande kris (Lindén, 1990). Krisutvecklingen i tonåren och de två närmast följande vuxenkriserna kommer att beskrivas.

I *tonåren* består krisen av motpolerna identitet kontra identitetsförvirring. Ungdomarna samlar information om sig själva genom interaktion med andra. Processen i denna fas handlar om att bygga en sammanhängande känsla av sig själv, en inre identitet (Daniels m.fl., 2000). I puberteten skall människan även hitta sin roll i samhället. Att personen är/kan vara lättpåverkad av kompisar och grupper tolkar Erikson som ett försvar mot känslan av rollsplittring. En lyckad integration ger en inre identitet med tro på framtiden. Uppstår en rollförvirring kan det resultera i att personen på något sätt missanpassas i samhället (Erikson,

1981, 1993). Under senare delen av tonårstiden befinner sig tonåringen i ett ”psykosocialt moratorium” där de ofta är avvaktande kring att bilda familj, yrkesval och vilken samhällsroll de skall ha (ibid., Egidius, 1997). *De tidiga vuxenårens* kris står mellan intimitet och isolering. Lyckas krisen får personen en förmåga att engagera sig i relationer som även innebär kompromisser och att man får offra vissa saker (Erikson, 1995). I närhet tillsammans med en annan person – partner, vänner, arbetskamrater – får man också stöd för den egna identiteten och vågar ge upp lite av sig själv. Motsatsen innebär att personen inte vågar ta risker med sin egen identitet och undviker därmed kontakter med andra som förutsätter närhet (ibid., Eriksson, 1993). *Vuxenårens* kris handlar om motsatsparen: generativitet kontra stagnation. Generativiteten står för reproduktion, produktion och kreativitet. Människan kan känna sig produktiv i sitt arbete genom att göra karriär. Produktiviteten står främst för intresset att skaffa barn, en ny generation, som man kan vägleda och ge omsorg. Människan har en känsla av att vilja vara behövd av andra. Att misslyckas innebär att man regrediera och sätter sig själv i centrum genom att t.ex. skämma bort sig själv alternativt kan fysisk respektive psykisk sjukdom bli ett verktyg för egocentrismen. Har man barn kan föräldrarollen upplevas som ett hinder för självförverkligande i arbetet och i umgänget med andra (ibid.).

10. Intervjuer med tre vuxna fosterbarn

Huvudteman för redovisningen är: biologisk familj, tiden i familjehemmet, relationer utanför familjehemmet, livet som vuxen, social situation idag och råd från vuxna fosterbarn till berörda av fosterbarnsvården. Analysen presenteras med underrubriken reflektioner eller med reflektioner invävda i valda teman. Jag har valt att använda underrubriken ”reflektion” istället för ”analys” eftersom jag anser det vara mer passande för en C-uppsats som inte kan liknas vid erfarna forskares arbete.

10.1 Biologisk familj

10.1.1 Tiden hemma och orsak till placering

I *Magnus'* ursprungshem fanns bara han och hans mamma under den första tiden, hans far bodde aldrig där. Magnus' mor träffade sedan en ny man som hon fick ytterligare två barn med, Bror och Patricia. Magnus minns inget från sin tid hemma förutom ”.. hon (läs: mamma) brydde ju sig liksom inte ju... inte med någon av oss..nej jag minns inget”. Magnus berättar

vidare ”Jag har inget minne av att jag och mamma har gjort något tillsammans”. Han kände sig alltid utanför och så har det alltid varit – ”... så jag har mer eller mindre `skitet` fullständigt i henne..”. Magnus var åtta år när han fick komma till sin fosterfamilj i X-stad, där han stannade till vuxen ålder. Han vet inte om det var en frivillig eller tvångsplacering. Eftersom han hade två halvsyskon i sitt ursprungshem funderade han mycket på varför han fick flytta och inte de andra (halvsyskonen placerades senare i ett annat fosterhem men återvände hem igen). Magnus undrar också över varför hans mor inte ville ha hem honom när hans halvsyskon fick komma hem senare. Han vet inte vem som tog initiativ till ett fosterhem, han har hört olika saker – ” vad jag har hört så slog han (läs: styvfar) mig och hade sig /.../ mest besviken är jag över att hon skickade iväg mig för att han (styvfar) inte kunde acceptera mig”. Magnus minns inte själv att han blivit misshandlad, han minns bara att han stammade väldigt mycket. Magnus pappa kunde inte ha honom för han var sjöman.

Pia har däremot starka minnen från sitt tidiga liv. Hon bodde tillsammans med sin mamma och pappa tills hon var 5 år. Pia var enda barnet men hennes mor hade två vuxna pojkar sedan tidigare med två andra män. Pia uttrycker en längtan och saknad efter sin mor och far när hon säger: ” .. så jag hade ändå fem väldigt trygga år med mamma och pappa /.../ jag blev liksom aldrig avvisad av dem”. Pia tillägger: ”.. mamma och pappa kanske inte hade full koll på tillvaron och pappa tog gärna med sin flicka på båtarna och drack med sina kompisar och jag kom hem, har andra berättat, helt nersölad med glass och korv. Men lycklig över att ha varit med pappa... så det gick ingen nöd på mig”. Pia placerades i släktinghem i Y-stad – hennes morbrors familj – som femåring då hennes mor hade gått bort efter för mycket alkohol i kombination med tabletter. Även fadern var alkoholist därför blev det inte aktuellt att Pia skulle bo med honom. Pia bar en stor sorg efter sin mors bortgång, ”.. det är ju liksom känsligt när barn förlorar, speciellt sin mamma va´, för mamma är ju alltid mamma, det är ju bara så”. Samtidigt kan hon se en mening med att modern dog, ” ...liksom tacksam att jag sluppit växa upp med en alkoholiserad mamma, det är jag”. Pia har fått berättat för sig att hennes mor sagt till morbrodern ” om det händer mig något så lova att ta hand om Pia”.

Peter bodde en kort tid av sitt liv i sin biologiska familj med mamma, pappa och två äldre bröder. Han vet inte så mycket om sin tid ”hemma” och undrar själv mycket om hur det var men har haft svårt att själv söka svaren. Peter kom till ett barnhem när han var fjorton månader. Som 1,5-åring kom han till det fosterhem där han stannade tills han blev vuxen. Anledningen var enligt honom att modern drack mycket alkohol. ” I november månad hade

jag och mina äldre syskon varit ute och sprungit i kalsonger ute på gräsmattan... och då kom barnavårdsnämnden och tog oss...efter barnhemmet satte de oss i var sitt nytt hem, inte tillsammans”. Peters pappa visste inte något, han hade varit ute på jobb som han ofta var. Peter vet inte varför hans biologiska pappa inte fick ansvara för honom.

10.1.1.1 Reflektion

Magnus flyttar till fosterhem som åttaåring men verkar inte minnas anledningen själv. Han har inte haft som Bowlby (1994) skulle säga, en trygg bas, att utgå från utan går från ett hem med brist på emotionell bekräftelse till ett fosterhem med för honom okända personer.

Magnus kan ha haft vad Main kategoriserade som bristande anknytning (enligt AAI- the Adult Attachment Interview) till båda sina föräldrar. Han försvarar sin egen sårbarhet genom att förneka minnen från sitt ursprung och även att barndomen möjligen påverkat honom, hans känsla av övergivenhet kan spåras ur detta (Abrahamsen, 1999; Howe, 1995).

Någon analys av *Peters* tid i sitt biologiska hem låter sig inte göras då han själv inte vet något om den tiden. Peter togs från sitt hem när han enligt ORT är som mest sårbar för separationer – en högrisktid (Lindén, 1990). Han hade inte uppnått objektkonstans som kan göra det svårare att känslomässigt börja om och relatera till nya personer. En fördel med att först placeras tillsammans med sina syskon på institution i krissituationen är att den är förberedande inför en familjehemsplacering och han blev inte av med alla som stod honom nära direkt – syskonen (Cederström, 1990).

Pias mor verkar ha haft förmågan att ge henne det ostörda varandet d.v.s. haft en förmåga att hålla Pia genom lyhördhet och empati vilket är viktigt för *Pias* fortsatta jagutveckling och grundtillit. Pia har internaliserat sina föräldraobjekt på ett positivt sätt då hon beskriver sin barndom som trygg med mycket kärlek – good enough parenting (Lindén, 1990). *Pias* hemsituation har inte påverkat hennes tillgång på empati och närhet med sina föräldrar. I Anderssons (1995) undersökning fann även hon att missbrukande föräldrar generellt hade ett bra eller acceptabelt känslomässigt förhållande till sina barn. Pia flyttas i en ålder när hon hunnit få en trygg anknytning till sina föräldrar som fortsatte vara hennes psykologiska föräldrar (Lindén, 1990) dock var det ingen relation som för henne kom att innebära en verklig varaktighet. Att modern dog kan ha inneburit ett fantiserande om att mamman inte

ville ha henne, att Pia inte visade tillräckligt med kärlek tillbaka eller så förnekas situationen för att slippa egna skuldkänslor (ibid.).

10.2 Tiden i familjehemmet

10.2.1 Vardagen och relationer i familjehemmet

Magnus' fosterföräldrar kunde inte få egna barn, av den anledningen kände han sig speciellt önskad. Året efter Magnus placerats kom ytterligare ett fosterflicka, Sara, till familjen som var ett år yngre än honom. De har växt upp tillsammans i familjehemmet och Magnus kände för henne som en riktig syster. Fosterföräldrarna gjorde heller ingen skillnad på dem. ”Dom ställde upp på allt... de behandlade inte mig särskilt bara för att jag inte var deras”. Magnus talar med värme om sin fosterfamilj och säger att han trivdes mycket bra ”..ja jag kunde inte ha det bättre än där...det var alltid glatt och så”. Magnus' fostermor blev hemmafru då Magnus kom till familjen. Fosterpappan var lastbils- och busschaufför. Magnus beskriver fosterfadern som en rättvis person. ”Gunnar följde med mig på hockey och fotboll och sån't...och mekade med bilar och så.. jag fick en relativt ny moppe och det fick hon (läs: fostersystem) också...så jag kände mig som deras eget barn”. Fosterfadern dog 46 år gammal p.g.a. sjukdom. De 3-4 åren Magnus fick med honom var betydelsefulla. Någon ny man kom inte in i fosterhemmet efter detta. Om Sara säger Magnus: ”Ja vi betydde mycket för varann...betedde oss som typ helsyskon...det är klart vi bråkade ju också .. i och för sej”. Även om fosterhemmet var det bästa som kunde hända honom berättar han samtidigt att om det var något han kände var jobbigt höll han det för sig själv och pratade inte med någon.

Pias morbror och moster hade fyra egna barn. De sju åren Pia var där kände hon sig hela tiden övergiven och oälskad istället märkte hon vilken belastning hon var för familjen. ”...jag var så utlämnad, så fruktansvärt utlämnad till människor jag inte kände...vad jag skulle i det huset och göra det är för mig en gåta...varför skulle jag till det djävla hiet?”. Morbrodern var en ”rekorderlig polis” och mostern arbetade på bryggeriet. *Pias* vardag i släktinghemmet beskriver hon så här:

...det var bara jobba, jobba, jobba och på helgerna skulle det städas år ut och år in...I den familjen fick man aldrig någonting, inte ens veckopeng eller godis...det var väldigt torftigt..jag fick aldrig ta in kompisar, jag var alltid ute alltid, alltid. Jag var ju ett sån't `pain in the ass´ för min moster/.../ jag kom från en familj där det kanske inte alltid var styrfart på läget...men det fanns

väldigt mycket kärlek och värme, till en familj som var helt totalt tillknäppt./.../ Mellan mig och min moster var det någon form av maktkamp – hon hade gett sig själva fan på att hon skulle få ordning på mig. /.../ Någon gång tog jag en krona eller så... och sedan blånekade jag ju och fy satan vad stryk jag ...åhhh ojojojjoj /.../ man blev så där slagen och liksom kuvad och jämt fick man höra hur dum i huvudet jag var. Hon (läs:mostern) kunde banka skiten ur en totalt...det är också något jag tänkt på varför de inte gjorde något i skolan trots att fröken såg mina blåmärken.

Under sommarloven var Pia alltid på ”kollo” eller i en sommarfamilj och gjorde aldrig något tillsammans med morbroderns familj. När Pia var 12 år började hennes ”lilla rundvandring” som hon beskriver det. Pia fick flytta till ett nytt fosterhem i Z-stad för att mostern ”inte orkade med henne längre”. Det var ett äldre par som sedan tidigare hade två fosterbarnspojar hos sig. Där bodde hon i ett halvår och kommer inte ihåg något speciellt men säger ”människor som tar emot barn i sina hem måste vara klara över vad de ger sig in på... och det var inte de här två”. Sedan flyttade hon vidare till ett välbärgat par i Å-stad där hon trivdes ganska bra, speciellt med fosterpappan som hon kände brydde sig om henne. ”Han var en rikemanspojke, men gjorde inget väsen av det”. Pia jämför sin moster med fostermodern i Å-stad ”hade någon föreställning om att hon skulle uppfostra mig när jag var 13 år och i värsta puberteten...gapig och skrikig...något som jag liksom var ljusår ifrån att kunna bli”. I denna familjen beskriver Pia dock att hon fick en del av livets goda: en moped när hon fyllde 15 år, gjorde sitt första restaurangbesök, fick ridlektioner och fick nya kläder som hon själv fick välja. Detta betydde mycket för henne. Arne, fosterpappan, gjorde saker för henne t.ex. åkte de tillsammans till stan och handlade godis och han var med henne på sjukhus när hon låg inlagd, ”han fanns där hela tiden”. I 14-årsåldern var det åter dags att flytta eftersom fosterföräldrarna kom på att hon börjat med droger. Nästa tilltänkta fosterfamilj ”var ärliga - de sa nej, denna flickan kommer inte vi att klara av”. Istället blev det dags för en institutionsplacering tillbaka i Y-stad där hon bodde nästan hela tiden fram till hon flyttade till eget boende.

I *Peters* fosterfamilj separerade föräldrarna när han var fyra år, då blev han väldigt ”mammassjuk”. Fostermodern träffade en ny man. Styvfadern och fostermodern såg Peter som sin mamma och pappa. Styvfaderns ingång i familjen innebar nya normer, värderingar och speciellt regler. Att sätta gränser resulterade mestadels i ”rums- eller gårdsarrest” snarare än fysiska bestraffningar. Styvfadern blev strax förtidspensionerad och började dricka en hel del. I familjen fanns en äldre syster, Malin (fostermoderns barn sedan tidigare). Denna system

beskriver Peter som sin ”mamma” när han först blev placerad. Hon är också den av halvsyskonen i familjen som han kände mest för. När Peter var 6 respektive 11 år föddes hans ”halvsystrar”. Småsystrarna fick han aldrig speciellt bra kontakt med. Peter kände sig ofta orättvist behandlad av styvfadern när han favoriserade sina egna flickor. Fostermodern tog styvfaderns parti mot Peter istället för att se på de faktiska omständigheterna. Om något var jobbigt för Peter höll han det oftast för sig själv. ”Jag vågade knappt säga något till honom (läs: styvfadern)” samtidigt som han i en annan mening säger ”..om jag gjort något dumt gick jag till honom för att han var den lugna personen som ville prata igenom det... medan fostermor bara skrek och ryckte mig i håret.. man fick ju lite smisk och så här men det var kanske för att hon fick dra det största lasset eftersom han drack”. Efter att Malin flyttat hemifrån började fosterföräldrarna glida isär ” då kom de till mig med sina problem för att vi barn skulle ta parti mot den andre... jag blev någon slags medlare”. Att inte ha fått uppmärksamhet beskriver Peter så här:

....uppträden i skolan eller fotbollsmatch... var mina ”föräldrar” aldrig och tittade på...det var jobbigt när man såg att många andras föräldrar var där. Händelserna i mitt liv som jag tyckte var speciella för mig...om jag räknade dem till 55, så var mina föräldrar där två gånger/.../ jag har ju känt många gånger att de inte varit stolta över mig.

Trots ovanstående anser Peter att han kommit i rätt familj, jämfört med hans två bröder, som lärt honom ta konsekvenserna av sitt handlande.

10.2.1.1 Reflektion

I familjehemmet fick *Magnus* uppleva en känsla av att vara önskad och älskad (fick sin trygga bas) som han inte känt tidigare då han upplevde sig rejekterad. Här tillfredsställdes han behov av att vara speciell (Daniels m.fl., 2000). Även om hans utgångspunkt var sämre fick han en ny positiv upplevelse och nya anknytningspersoner som kom att förändra hans uppfattning om sig själv – inre arbetsmodeller. Hans fostersyster kan ha medverkat till att stödja honom i sin situation samt den likhet de hade genom att båda var fosterbarn (ibid.). Magnus fick en känsla av att leva i en ”vanlig” familj. Magnus fosterfar hade intagit den plats hans biologiska far egentligen skulle haft och blivit hans identifikationsobjekt. Denna känslan fick Magnus uppleva en kort tid till snästa totala separation, när fosterfadern dog. Det är osäkert om Magnus bearbetat denna sorg då eller har han lagt locket på för att slippa känslorna i samband med förlusten – ytanpassning. Ytanpassningen kan skönjas när han säger sig hålla mycket för

sig själv. Orsaken kan vara rädslan att inte bli accepterad och älskade längre, erfarenheter han hade med sig från sitt ursprungshem (Vinterhed m.fl. 1981).

Pia gick från ett hem där hon ingick i familjen till ett släktinghem där ingen brydde sig om henne. Dessa fosterföräldrar kunde inte på något sätt bli de ersättningsföräldrar hon så väl behövde (Andersson, 1995). *Pia* hade inte haft mycket kontakt med familjen tidigare, därmed fanns ingen relation att bygga vidare på som kunde underlätta interaktionen och hon upplevde sig rejekterad. Det var det yttre som ordning och prestige som räknades. Där fanns inte plats för de emotionella behov *Pia* hade. Den trygga grund hon hade med sig krossades delvis i denna placering. Relationerna i familjen var ytliga och fosterföräldrarna kunde känslomässigt inte beskrivas som ”good enough” eller som att de lyckades härbärgera och hålla det *Pia* så väl behövde. Att hon misshandlades bröt ytterligare ner hennes självbild (Howe, 1995). I senare placeringar i fosterhem, kontaktfamiljer och institution hade *Pia* både stött på bra och mindre bra vuxna personer. Stabilitet och varaktighet var det *Pia* minst av allt fick uppleva (Midjo, 1997). I de andra familjehemmen resulterar detta i ett utåtagerande, även om fosterfadern, Arne, blev hennes trygga bas/anknytningsperson där var det inte tillräckligt. Minnet av honom och det materiella de gav henne var en positiv upplevelse för henne.

När *Peters* fostermor- och far separerat blev han väldigt mammasjuk vilket skulle kunna tolkas som en regression till absolut beroende (Abrahamsen, 1999, Lindén, 1998). Han hade nu upplevt sin andra separation och fick delvis börja om igen för att våga lita på att de relationer han hade etablerat stannade kvar hos honom. Dessutom kommer det in en ny man i familjen som Peter kan uppfatta som ett hot mot den relation han har kvar med fostermamman – skulle hon också försvinna? Peter hade funnit lite av en trygghet i sin äldsta halvsysster. Även om Peter säger sig ha hamnat i rätt familj uttrycker han också att han inte blivit uppskattad, blivit kuvad av styvfadern, åsidosatt av både styvfadern och fostermodern samtidigt som de sökt stöd hos honom. Det verkar som Peter fogade sig i de olika situationerna – accepterade utan att ifrågasätta och blev försummad. Det är förvånande hur Peter kan visa empati trots att han inte själv har fått erfara detta i några större mängder (Daniel m.fl., 2000). Även om *Peters* varaktighet och stabilitet i familjehemmet är tillgodosett är inte det nog för honom då fostermodern och styvfadern ej verkar vara empatiska nog mot honom. Föräldrar med låg empatiförmåga kännetecknas av en stark betoning på regler, gränser och krav där fosterbarnet kommer i andra hand (Lindén, 1998).

10.3 Relationer utanför familjehemmet

10.3.1 Kontakt med biologiska föräldrar, syskon och släkt under placeringen

Under sin tid i familjehemmet hade *Magnus* mycket lite kontakt med sina biologiska föräldrar. ”Man skulle ju vara hos sin riktiga morsa varannan helg...men jag pallade inte så jag slängde bara in väskan och var (även sov över) hos kompisen. Sedan kom man på söndagen och hämtade väskan... och gick... så man fick ju liksom inte den kontakten”. Modern kom och hälsade på *Magnus* i familjehemmet på födelsedagar men ringde aldrig till honom. *Magnus* såg sin biologiska pappa för första gången när han var 10 år och bodde i familjehemmet. ”Då sprang jag bara min väg....då ville jag liksom inte se honom”. Enligt *Magnus* så berättade och pratade inte hans fosterföräldrar så mycket om hans biologiska föräldrar – ”...och jag hade ju liksom ingen nytta av att fråga heller”. Däremot har *Magnus* haft kontinuerlig och bra kontakt med sin mormor som han träffade ofta. Hon blev en ersättningsperson istället för hans riktiga mamma. *Magnus* halvsystem, *Patricia*, och han stod varandra nära. *Magnus* träffade sina halvsyskon i skolan och någon gång hälsade de på varandra i respektive familjehem. *Magnus* har saknat att han inte hade kontakt med sina andra biologiska släktingar.

Pia hade ingen kontakt med sin far under sina olika placeringar. Vid ett tillfälle när *Pia* bodde i släktinghemmet kom hennes pappa dit ”...han blev inte insläppt...jag såg inte honom men om inte annat så hörde jag ju honom...han ville nog säkert träffa mig, det tror jag”. Efter det tog fadern ingen ytterligare kontakt under hennes barndom. Hennes far var adopterad. Faderns mor har hon ett svagt minne av men det var inte heller någon hon hade kontakt med. *Pias* mormor och morfar hade hon däremot mycket kontakt under släktingplaceringen men inte när hon var i de andra fosterhemmen. Kontakten återupptogs när *Pia* återvände till Y-stad, främst var det mormodern som var viktig för henne.

De fem-sex första åren kom *Peters* mor och far och hälsade på i hans nya hem. ”Pappa skickade julklappar och jag hälsade på honom ibland...en gång i halvåret kanske”. Pappan ringde ibland. ”Jag såg honom inte som min pappa utan som en snäll farbror..när han ringde handlade det om vad jag ville ha i present eller om jag skulle komma dit”. När de träffades hade de ett fulltecknat schema. ”Men när jag var 14-15 år var det slut med presenter från min riktiga pappa...han fick nya barn...det var väl viktigare, gick före mig”. *Peters* äldsta

storebror, Pelle, hälsade på i Peters nya familj på somrarna tills Peter var 9-10 år, sedan upphörde detta (Peter vet inte varför). Den yngre storebrodern, Mats, träffade han för första gången, efter placeringen, som åttaåring. ”Jag visste knappt att han fanns...han var en total främling för mig/.../ men det var kul att få en bror till och vi hade väldigt bra kontakt och hälsade på varandra ofta”. Vid sin konfirmation träffade han sin farmor för första gången men de hördes inte av senare. Sin biologiska mormor och morfar har han aldrig träffat ”vill inte de heller träffa mig...eller tycker de att jag var ett avslutat kapitel?”.

10.3.1.1 Reflektion

Magnus dåliga relation och kontakt med sina föräldrar har resulterat i att han knappt vet något om sin familjebakgrund vilket är negativt för hans identitetsbyggande. Han träffade dem mycket lite under sin placering vilket också underminerade hans chanser till att flytta hem igen (Andersson, 1990). Fosterföräldrarna hade inte pratat eller aktivt engagerat Magnus biologiska föräldrar att träffas mer regelbundet för att kunna skapa en hållbar relation som gynnade hans framtida identitetsutveckling – ”exklusive fostering” (Lindén, 1990). Cederström fann i sin undersökning (1990) att kontakten mellan fosterföräldrar och föräldrar oftare var dålig. Kan det ha varit så att fosterföräldrarna konkurrerade om det psykologiska föräldraskapet eller var det brist på engagemang från föräldrarnas sida (Vinnerljung, 1996b). Magnus fortsatta kontakt med sin mormor och halvsystem kan ha varit en skyddsfaktor samt gett honom en koppling till sitt ursprungshem (Daniel m.fl., 2000).

Pia drogs in i en konflikt där släktingfamiljen inte accepterade/hade ett bra förhållande till hennes far, som hon själv älskade, vilket förmodligen påverkat henne. Vinterhed kommer i sin rapport från Barn-i-Kris-projektet fram till saker som kan stämma in på Pias förhållande - skam och avståndstagande gentemot barnets föräldrar från släktingar. Trots identitetsstärkande inslag vid placeringen i släktinghemmet kan känslomässiga störningar i miljön vara till större skada d.v.s. det är inte självklart att identitetsstödet i ett släktinghem alltid skall vara avgörande (Vinnerljung, 1993). För att barn bättre skall kunna klara separationer menar Bowlby (1994) att det skall finnas en emotionellt tillgänglig ersättningsperson där barnet kan få stöd och tröst. Detta får inte Pia tillgodosett i sitt släktinghem samtidigt som hon förlorar sin far som gett henne grundtryggheten. June Thoburn menar att barnets kontakt med sin biologiska familj kan i vissa fall vara det enda som garanterar varaktighet och stabilitet om familjehemmet bryter samman och barnet behöver

omplaceras. Varaktigheten står för trygghet och stabilitet i kärlek, familjeliv och vardagsliv. Identiteten innebär här att kunna bibehålla tidigare relationer med viktiga personer i det förflutna, kontakt med sin biologiska familj, integrera nu och då samt att bli accepterad som man är (Andersson m.fl.1996). Pia hade näst intill inget av detta.

Peter hade mycket lite kontakt med sina biologiska föräldrar. Det hans far till viss del tillfredsställde var Peters materiella- och ”upplevelse”-behov. Känslomässigt har Peter inte tagit dem till sig som psykologiska föräldrar – hans biologiska föräldrar var alltså utbytbara som behovsskolan uttrycker det (Andersson m.fl., 1996). Mitt i hans identitetssökande ålder avslutar fadern kontakten helt med honom vilket kan ha förlängt sökandet efter den inre identitet Eriksson nämner (Daniel m.fl., 2000; Eriksson, 1993). Peters kontakt med syskonen kan ses som både bra och dålig. Syskonkontakt som skyddande faktor var en länk till hans ursprung. Det skyddande för Peter är att han träffade Pelle i tio år samt relationen till Mats senare. Samtidigt har det varit problematiskt att Peter inte förstått anledningen till att Pelle och han slutade att träffas samt att han inte haft kontakt med Mats förrän senare. Peters återkommande känsla av att inte vara viktig för någon speciell kan ses som en riskfaktor i sammanhanget (Daniel m.fl., 2000).

10.3.2 Kontakt med fosterföräldrars släkt under placeringen

Magnus berättar att fosterföräldrarnas släkt inte gjorde något märkvärdigt av att han och Sara inte var deras biologiska barn, ”Dem tog oss som vi var”. Det var mest fosterpappans släkt de umgicks med, främst då hans far och mor. Sedan fosterfadern, för cirka 20 år sedan, gick bort har Magnus inte träffat den släkten – ”..det har liksom inte blivit något av det”. Fostermoderns släkt hade de betydligt mindre kontakt med. Magnus´ fostermor tog fosterfaderns död mycket hårt.

Eftersom *Pia* var i släktinghem till en början hade de flera gemensamma släktingar men de enda Pia nämner är morbroderns frus föräldrar i Danmark. ”Tant Stina och farbror Lars var så ...bra för mig, så himla snälla, vi var ofta och hälsade på”. I de övriga familjehemmen nämner hon ingen kontakt med släkten.

Peter hade mycket kontakt med sin fostermors och styvfars släkt. När han som fyraåring var hos sin dagmamma, där han vantrivdes, ”rymde” han och ”gick

vilse i skogen mellan fyra träd ungefär". Istället fick Peter vara hos sin fostermammas mor och far som han beskriver som en fin tid i sitt liv. Var det något hemma så kunde han gå (cykelavstånd) till morfar och fåtröst. "Morfar dog –80, när jag var 9 år, det var jobbigt...jag kunde ju alltid vända mig till honom". På Peters styvpappas sida träffade han sina tre fastrar ganska ofta. "Men sedan när min styvfar dog –92 ... så 'sket' de fullständigt i mig. De varken hörde av sig eller skickade kort och presenter som innan....det kändes som...nu behöver vi inte bry oss om dig längre...det kändes jobbigt faktiskt". Peters (styv-) farmor och farfar levde inte när han kom till familjen.

10.3.2.1 Reflektion

Magnus anser sig tillhöra även fosterföräldrarnas släkt. Foster farmor- och farfar kan ses som Magnus anknytningspersoner. Att kontakten upphörde efter fosterfaderns död innebar, förutom en förlust av "fadern", också en förlust av sin fostersläkt. Fick Magnus gå in här som en manlig person i familjen och bli "vuxen" tidigare än förväntat eller var det tvärtom så att fostermor var empatisk nog?

Pias erfarenhet av kontakt med släktingar var sämre än man kanske kan förvänta sig då de är från samma släkt. Det är svårt att på vetenskaplig grund jämföra *Pias* kontakt med sin släkt (vid släktingplacering) eftersom forskning på området till stor del saknas (Vinnerljung, 1993). Att hon knappt haft kontakt med för henne positiva förebilder resulterar i att hon inte har en klar biologisk livshistoria, efter femårsåldern, att ta med sig i sitt fortsatta liv. Hon saknade till viss del även positiva identifikationsobjekt/anknytningspersoner som kunde underlätta hennes identitetsformande (Abrahamsen, 1999; Lindén, 1990).

Peters fostermorföräldrar har kunnat hålla, härbärgera och stärka Peters inre bild av sig själv (Lindén 1998). Morfadern har till viss del övertagit en fadersroll i Peters ögon, men honom fick han inte behålla i livet så länge. Peter skulle kunna beskrivas som "mammig", regrediera till beroende, när han inte vill vara hos dagmamman. Orsaken kan ligga i att fosterfadern nyligen flyttat, som var en separationskris för Peter, och att det blir för mycket för honom att starta en ny relation med en främmande direkt efter då hans inre arbetsmodeller är i en förändringsfas och en av hans "trygga baser" försvunnit (Howe, 1995).

10.3.3 Andra viktiga anknytningspersoner

Magnus har haft en annan utomstående viktig person under sin uppväxt. ”Min kompis´ farsa, han kunde man prata med om allt...han har liksom blivit min extrapappa...jag fick liksom alltid vara där och så´na grejer liksom.” *Magnus* har inte samma kontakt med honom idag men tror säkert att han skulle ställa upp vid behov. Kompisen var den enda riktiga kamraten han hade under en längre tid - ”Jag var ju bara hos en hela tiden”.

Pia säger att hon haft flera för henne viktiga personer i sitt liv som gjort att hon överlevt, även om ingen av dem ”handgripligen” lyft henne ur den situation som inte varit bra för henne. När hon bodde i släktinghemmet var det en kompis´ mamma som brydde sig om henne. *Pia* beskriver henne som ”..en sådan där vuxen människa där jag kunde känna trygghet...när man tänker på det kan man bli tårögd..”. I en av *Pias* sommarfamiljer där hon var från åtta år och några år framåt säger hon – ” .. det kan du tro var rena djävla himmelriket!../.../ jag fick ligga i sängen och läsa Kalle Anka-tidningar och äta godis, vi badade och hoppade i höet och det bakades...det var en riktig familj det”. När *Pia* började byta fosterhem i tonåren fanns där en fosterhemsinspektör som lotsade henne runt under alla åren. *Pia* hade också en speciell fröken i skolan som tog med henne hem för att lära henne klippa (*Pia* är vänsterhänt). Egentligen hatade *Pia* att pyssla men hon berättar hur mysigt det var att komma hem till sin fröken. På institutionen fanns *Linn* som kändes som en storasyster för *Pia* dit hon kunde vända sig med kärleksbekymmer och liknande. *Pia* bytte ofta skola men träffade alltid nya vänner. Det fanns ingen speciell kompis som hon saknade.

***Peter* har i princip större delen av sin barndom känt sig ensam. När det var konflikter i familjehemmet hade han ingen speciell person att vända sig till förutom (foster-) morfar och höll som ett resultat av detta mycket för sig själv. Bland kompisar beskriver *Peter* sig så här: ”Jag var inte lika tuff och häftig som de andra killarna var...jag har ju känt att jag inte passat in i vissa gäng”. I högstadiet kände han sig mer som en i gruppen.**

10.3.3.1 Reflektion

Magnus och *Peter* hade endast en person de kunde vända sig till i sitt ”holding enviroment” (Abrahamsen, 1999). När *Peter* var nio år förlorar han sin enda viktiga vuxenkontakt utanför familjen när fostermorfadern dör. Detta kan ha påverkat honom i hans nioårskris då han

samtidigt kanske börjar inse på vilket vis han skiljer ut sig från andra (Hwang & Nilsson, 1995). Pias grundläggande trygga anknytning till sina föräldrar kan ha medverkat till att hon haft förmågan att ta till sig personer när hon har behövt ett skyddsnet. Dessa goda erfarenheter av relationer till andra har haft en skyddande effekt för Pia och kan ha fungerat som övergångsobjekt hon behövde när föräldrarna inte längre fanns till hands (Abrahamsen, 1999). Det finns en ömsesidig relation mellan anknytningbeteende, social- och emotinell utveckling. Dessa anknytningspersoner har varit ett stöd för hennes sociala och emotionella utveckling även om de bara varit tillfälliga ”trygga baser” (Daniel m.fl., 2000; Howe, 1995).

10.3.4 Syn på kontakt med socialtjänsten

Magnus var hela barndomen osäker på hur allting gick till när han flyttade till sitt fosterhem och vad anledningen var till att just han fick flytta. Han har inte själv frågat någon ”jag hade liksom ingen nytta av att fråga...jag hade det ju bra...”. *Magnus* har aldrig träffat någon socialsekreterare som pratat själv med honom. ”Jag fick inte bestämma något själv (vid placeringen) utan det var bara pang på – där skall du vara mer eller mindre”.

Pia berättar att det aldrig var någon socialsekreterare som kom på regelbundna besök eller som pratade med henne under släktingplaceringen, vad hon minns. När hon som tonåring började flytta runt fanns där en fosterhemsinspektör som kom när det var dags att flytta, däremellan verkar *Pia* och inspektören inte ha haft någon kontakt. *Pia* anser att hon är klar över varför hon omplacerades flera gånger ”...jag gjorde mig omöjlig...var en rätt så elak unge samtidigt...för någonstans måste man ju göra av det”.

I *Peter* fosterfamilj fanns det en pärm med socialsekreterarens telefonnummer men ”jag hade velat hon den där hade kommit och pratat med mig”. Inte heller *Peter* hade någon kontakt med en socialsekreterare under hela sin placering.

10.3.4.1 Reflektion

Pia lade delvis skulden på sig själv vilket inte är ett ovanligt fenomen då ingen hjälpt henne att skilja på fantasi och verklighet (Lindén, 1990). Varken *Peter* eller *Magnus* hade personlig kontakt med någon socialsekreterare. *Pia* fick först kontakt med en familjehemsinspektör när hennes ”rundvandring” började i tonåren men hade inte själv möjlighet att påverka sin

situation. Som Koch & Koch (1995) kommer fram till leder detta till en brist på inflytande i sitt eget liv och möjligheten att ha någon utanför som man med förtroende kan vända sig till vid behov. Det ligger nära till hands att som Hansson och Knutsson (1998) konstaterar: socialsekreterare verkar underskatta sin personliga betydelse för fosterbarn. Istället för detta förbiseende av fosterbarns bästa borde man öka närvaron och tillgängligheten för att säkra de vuxna fosterbarnens bästa.

10.3.5 Resultatsammanfattning

Inför övergången till vuxenlivet sammanfattas här de väsentligaste delarna av Magnus', Pias och Peters barndom. Pia är den enda av dem som hade en trygg förankring i sitt ursprungshem. Både Magnus och Peter är osäkra på varför de omhändertogs och hur det gick till även om de själva uppgivit orsakerna (Magnus misshandlas av styvfar, Peters mor drack alkohol). Orsaken till Pias flytt var att modern dött och att fadern drack alkohol. De omhändertogs i olika åldrar: Peter - fjorton månader, Pia – fem år och Magnus när han var åtta år. Det anmärkningsvärt att Magnus inte "minns" något från sitt ursprungshem. Ingen av dem fick bo hos sina fädrar. Pia hade ingen kontakt med sin far under placeringarna och Magnus' föräldrakontakt var mycket liten och utan kvalité. Peter hade också lite kontakt med sina föräldrar, fadern avslutar helt kontakten när han är i tonåren och kontakten med en av Peters bröder upphör helt i 10-11-årsåldern. Vid tillfället förstod inte Peter anledningen. Magnus umgicks ofta med sina fosterföräldrars släkt fram till styvfaderns död. Även Peter träffade sin fosterfamiljs släkt. När styvfadern dog försvann relationen med slakten. Pia hade ingen kontakt med fosterfamiljernas släkt. Magnus och Peter bodde i sina fosterhem tills de flyttade till eget. Pia har bott i släktinghemmet, två "vanliga" familjehem och på institution innan eget boende. Magnus trivdes bra i sitt fosterhem. Peter såg fostermor och styvfar som sina riktiga föräldrar även om han också känt sig övergiven flera gånger. Pia vantrivdes i släktinghemmet som var raka motsatsen till hennes ursprungshem. I sin första sommarfamilj trivdes hon bra, där hade hon velat bo. I 14-årsåldern började hon prova droger som hon fortsatte med i intervaller och i olika omfattning. Pia hade flera utomstående som var viktiga för henne under barndomen, dock hade de inga längre relationer. Magnus hade sin kompis och hans far att tillgå. För Peter var hans styvmorfar den enda viktiga personen utanför familjehemmet. Varken Magnus eller Peter träffade eller pratade enskilt med någon socialsekreterare. Pia hade en ytlig kontakt med en fosterhemsinspektör från tonåren varje gång hon flyttade men inte däremellan.

10.4 Livet som vuxen

10.4.1 Separationer

Samtliga har gått igenom flera separationer/förluster när de blev vuxna. Tidigare separationers orsak, genomförande samt hur bearbetade de har blivit spelar sannolikt en stor roll för hur Pia, Peter och Magnus klarat sina separationer i vuxenåldern (Lindén, 1990). Med många kriser med sig i sin livsryggsäck kan det i vuxenåren öka rädslan att skapa relationer med andra – risken är ju att bli sårad igen - vilket enl. Erikson (1993) kan leda till social isolering i vardagen. När Magnus var 22 år träffade han sin biologiska far för andra gången i sitt liv och de umgicks en kortare period och planerade sedan tillsammans att flytta till C-stad. ”...då blåste han mig på alla mina möbler och behöll pengarna själv som jag betalt honom till halva hyran...hans morsa (som Magnus bara träffat en gång) sa likadant att han blåst henne med”. Sedan dess har de ingen kontakt alls och Magnus vet inte ens var han bor. Han säger sig inte vilja träffa honom vilket kan tolkas som ett försvar. Magnus har även fått sämre och mer sporadisk kontakt med sin mor. Pia fick fem år av trygghet med sina föräldrar. Därefter är det ingen som fått samma betydelse. Hennes förhållande till modern var starkt och ingen har kunnat ta hennes plats, minnet av henne har följt Pia hela livet. Pia träffade sin pappa igen när hon var i 25-30-årsåldern (då hon själv sökte upp honom) ”...men det var som att träffa en främling”. Några år senare dog han. Peter har upplevt separationer i övre tonåren och upp i vuxen ålder som han tycker varit svårt. Peter träffade sin äldsta bror, Pelle, när han var 14 år därefter dröjde det 15 år innan de träffades igen. Brodern var mycket kriminell och åkte ut och in i fängelse. Den andra brodern, Mats, förlorade han kontakten med i 20-årsåldern. När styvfadern dog -92 upphörde kontakten med styvfastrarna. ”...de fullständigt `sket´ i mig...även om jag var i 20-årsåldern kändes det jobbigt faktiskt”. När styvmormor dog -98 som också var en viktig person för Peter ”var det också väldigt jobbigt”. I vuxen ålder har han inte kontakt med någon från sin fosterfamiljs sida förutom fostermor. Peter och hans biologiska far började höras av igen i 20-årsåldern men det var mycket sporadiska kontakter någon gång om året så han känner inte att ”fått tillbaka” honom. En av riskfaktorerna, ett svagt externt stödsystem (Vinnerljung, 1996a), försämrar chanserna till ett bra vuxenliv samtidigt behöver inte detta bli fallet.

Bowlby (1994) talar om det emotionella tillbakadragandet som ett försvar p.g.a. obearbetade separationer. Trots att Peter varit med om flest separationer som vuxen har han ganska lätt att prata om sina känslor kring detta. Snarare är det så att han bara har sin fru att vända sig till som kan härbärgera hans känslor. Peters frånvaro av kontakt med sina syskon och utvidgade familj kan försvaga hans motståndskraft i kommande kriser som kräver problemlösningsförmåga (Daniel m.fl., 2000). För Magnus kan hans fortsatta kontakt med sin fostersyster, Sara, och halvsystem, Patricia verka skyddande för honom. Det verkar som Peter och Magnus fortsätter att förlora viktiga personer för dem även idag. Magnus kan inte uttrycka med ord vad det innebär för honom som Peter kan med flera beskrivningar av tomhets- och övergivenhetskänslor. Fadersfrånvaron är uppenbar hos samtliga i vuxen ålder. Alla tre fäder har/hade etablerat nya familjer där deras barn – Pia, Magnus och Peter – inte fick plats.

10.4.2 Familjetillhörighet

Idag har de vuxna fosterbarnen tre olika familjetillhörigheter: Magnus - fosterhemmet, Pia - ursprungshemmet och Peter till sin egen familj med fru och barn. Om sin biologiska familj säger *Magnus* "Jag är lite utanför där...så har det alltid varit...men jag bryr mig inte". Om fosterfamiljen säger han "Jag känner väl ändå att jag tillhör den släkten". Magnus ser sina fosterföräldrar som sin mamma och pappa och det är dem han under vårt samtal hela tiden talar med värme om. Magnus tog till sig sina "ersättningsföräldrar" som psykologiska föräldrar i familjehemmet där han fick sina emotionella behov tillgodosedda. Att han bott i sitt ursprungshem i åtta år hade ingen betydelse i detta sammanhanget. Magnus beskriver att det hela tiden funnits en ömsesidighet i relationen mellan honom och hans fosterföräldrar (Vinnerljung, 1996b) och ett engagemang för honom (Triseliotis, 1980) som är viktiga förutsättningar för att relationen skall hålla livet ut. Idag har han fortfarande en daglig kontakt med sin fostermor och tycker att sambons föräldrar är "kanonbra". Magnus hade velat veta lite mer om sina biologiska band men säger samtidigt att tiden inte räcker till. Kan tiden vara en ursäkt för att slippa ta tag i något som är jobbigt för honom?

***Pia* kände både som liten och nu som vuxen att hennes familjetillhörighet ligger i hennes ursprungsfamilj, främst hos modern. Om sin mor säger Pia "det finns en sorg kvar efter henne, jag har liksom inte läkt ut det helt/.../ speciellt när jag själv blev mamma...då kom liksom...tomrummet". I sin familj var hon enda barnet och fick all uppmärksamhet vilket hon inte fått**

senare. Att Pia inte hade någon kontakt med sina föräldrar under placeringarna har inte haft någon betydelse för hennes känsla av familjetillhörighet till sin ursprungsfamilj. I motsats till det Midjo (1997) fann inkluderar Pia inte sin övriga biologiska släkt. Under de perioder Pia gått i egenterapi har hon försökt ta reda på mer om sin bakgrund. Hon såg till att få sin akt från socialtjänsten. Vid ett besök i ursprungshemmet av en manlig socialsekreterare minns Pia att det stod ”Jag skulle inte vilja se min egen dotter växa upp på det här viset men Pia verkar vara en harmonisk och glad liten unge som verkar ha det bra”. Hennes släktingplacering resulterade inte i det forskningen visar på: att det är vanligare att släktingplacerade barn bibehåller föräldrakontakten bättre än barn i ”vanliga” familjehem (Vinnerljung, 1996b). Pia har inte kontakt med någon av sina fosterfamiljer eller deras släkt idag vilket inneburit att hon genom sina placeringar inte fått en ”familj för livet” (Triseliotis, 1980).

Peter säger sig ha haft ”fyra familjer” – ursprungsfamiljen, två nya familjer när föräldrarna separerade och bildade nya familjer samt fosterfamiljen. Han har känt att han inte riktigt vetat var han hör hemma och i vissa fall själv valt bort kontakt med vissa för att kunna känna sig trygg i en familj – fosterfamilj. Peter kände samhörighet med sin fosterfamilj upp till 25-årsåldern. Idag känner han att han hör hemma i sin egen familj med fru och barn. Peters tillhörighet till sin fosterfamilj behöll han inte trots att han bott där nästan hela sitt liv. Stabilitet i placeringen har med andra ord inte varit en garanti för fortsatt tillhörighet (Andersson, 1995). De sista tre åren har Peter fungerat som en medlare (mönstret återkommer jmf hans roll som medlare som barn där lojalitetskonflikten också blev tydlig) i sin fosterfamilj mellan modern och fostersyskon som legat i ständig konflikt. ”Alla pratar skit om varandra...och jag vet inte riktigt vad jag skall tro/.../ det har inte gått en dag de här tre senaste åren utan att man tänker på det”. Peter har sagt till dem att han inte vill höra mer och funderar på att samla alla för att ”rida ut stormen”. Släktingarna till fosterfamiljen har han inte heller kontakt med. ”Till mitt bröllop bjöd jag min morbror...men de ringde inte ens och sa att de inte kom...men man är väl inte viktig längre på något vis”. Sin biologiska far och mor har han nästan ingen kontakt med idag och känner att han inte vet så mycket om sitt ursprung - ”det biologiska”. Man skulle kunna tänka sig att Peters mycket lösa förankring och sporadiska kontakt med sin ursprungsfamilj, då och nu, kan ha haft betydelse för hans uppfattning om sin fosterfamilj idag (Lindén, 1998).

10.4.3 Identitet

Ingen av de vuxna fosterbarnen har haft en tillfredsställande kontakt och relation med sina biologiska föräldrar vilket kan vara en riskfaktor för utvecklingen av en god social identitet (Midjo, 1997). Som vuxen känner sig Magnus övergiven av sina biologiska föräldrar och betydelsefull för sin fostermor. Undran över den verkliga anledningen till att han blev placerad kvarstår men samtidigt säger han att han har allt det där bakom sig och att han går vidare nu. Som vuxen håller han fortfarande mycket för sig själv – ”Jag vill inte belasta andra...det är nog mer att jag håller saker för mig själv”. Att Magnus inte vänt sig mer med sina bekymmer till sin fostermor förklarar han ”hon tog ju det så hårt när min fosterfar dog”. Ibland vänder han sig till sin sambo. Peters kompisar har sagt till honom att han kan prata med dem men ”Jag har inte velat tråka dem...det är nog fortfarande som när jag var liten att jag håller mycket för mig själv”. Båda visar en tendens att inte våga släppa andra människor ”in på livet” vilket kan tolkas som ett försvar p.g.a. tidigare svek och brustna relationer (Erikson, 1993). Båda beskriver sig som aningen inåtvända, dock har Peter tydligare kontakt med sina känslor. Pia verkar mer ha en förmåga att ta för sig och öppna sig mer, dock inte odiskriminerat.

Om Magnus' bristande kontakt med sina biologiska föräldrar säger han ”Jag bryr mig inte så mycket...jag gör inte det”. Även Peter tar upp att han saknar att han inte vet så mycket om sina rötter och har börjat fundera kring detta nu i vuxen ålder. Han har funderat på att prata med någon professionell om sitt eget liv men har ännu inte kommit så långt. Livshistorians betydelse för identitetsutvecklingen har betonats av flera (Andersson, 1995; Lindén, 1990). Koch (1995) anser att livshistorian inte är tillräcklig. Att bli älskad (som alla är av sina partners) och tro på sin egen förmåga (tydligt hos Pia och Peter, tveksamt hos Magnus) påverkar självuppfattningen. Även Trudy Festinger fann att villkoren som styrde fosterbarnens liv i vuxen ålder påverkade mer än hur tiden före och under fosterbarnstiden varit (Vinnerljung, 1996a). I närhet med sin livskamrat får de också stöd för sin egen identitet (Eriksson, 1993; 1995). Sedan Peter träffade sin fru -98 mår han bättre som person. ”Om jag inte haft min fru och mina barn vad skulle jag göra då? Jag tråkar ju ut henne hela tiden med mina bekymmer och så men”. Kan det vara så att Peter regredierat i ett beroende förlagt till sin fru där han kan få total uppmärksamhet (Lindén, 1990)? Pia säger att det inte haft någon betydelse att ingen släkt eller tidigare fosterfamiljer hört av sig till henne ”det är liksom passerat, ett passerat kapitel”.

Som 30-åring kände Pia ”en vilshenhet i tillvaron, jag hade liksom ingen styrfart på mig själv, jag hade väl böljat fram och tillbaka under en 10-årsperiod”. Hon började gå i egenerapi, som hon gjort i omgångar, och tyckte att hon ”började komma till insikt med saker och ting men fortfarande saknades den inre harmonin”. Det fanns fortfarande bitar kvar som skulle behöva bearbetas men sedan hon fått barn – ”jag skiter i det nu...även om det är jobbigt mellan varven”. Här visar hon återigen tecken på ytanpassning, en slags överlevnadsstrategi där hon i vissa delar förnekar sina egna trauman vilket kan hämma hennes vidare identitetsutveckling (Vinterhed m.fl., 1981). Från tonåren och ca 10 år framåt, förvisso med vissa avbrott, provade hon olika droger som hasch, amfetamin, heroin som kan ha varit uttryck för längtan till det totala beroendet (Lindén, 1998). Hon har känt en rastlöshet i en stor del av sitt liv. Pia gör jämförelser mellan sin mor och sig själv. ”..hon (läs: Pias mor) bestämde inte över sig själv...hon drevs av krafter hon inte var medveten om själv. Precis som jag...drivits av inre konflikter som inte varit medvetna för mig själv”. Pia jämför sig även med sin dotter i likheter de har som: enorm fantasi, lyhördhet och känslighet. Barnen har betytt mycket för Pia liksom för Peter. Peter är idag pappa och styvpappa. Han skulle velat rådfråga sin egen styvfar (som är död) om papparollen. Han har inte heller någon annan manlig person till hands att vända sig till. Även för Pia har saknaden efter modern stärkts i samband med att hon fick barn. För båda har det väckt tankar kring föräldraskapet och vad som är viktigt för barn. Känslan av att vara behövd, här av sina barn, kan leda till en lyckad kris i vuxenåren (Erikson, 1993;1995). Förutom att vissa personer runt Pia stöttat henne tror hon på sin egen förmåga som en orsak till att hon är där hon är idag.

Pias har kvalitéer idag som pekar på motståndskraft. I salutogen forskning kallas motståndskrafterna ”känsla av sammanhang” (Cederblad & Hansson, 1995). Pia är självständig med ett gott självförtroende, har en hobby (hästen), copingförmåga samt är hon optimistisk kring sin framtid (Daniel m.fl., 2000). Magnus ser sig själv som snäll, ärlig (kan inte ljuga) och tycker att rättvisa är viktigt. Han har också en förmåga till empati men kan även sätta gränser när han känner sig utnyttjad. Peter har ofta inte vetat var han hört hemma i de ´fyra familjerna´ – ”..och så fanns jag där mitt i alltihop”. Han har ett flertal tillfällen känt sig övergiven, ensam och blivit sviken samtidigt som han funnits till hans för andra när de har behövt honom. Peter har en förmåga till empati för andra men nu känner han att detta tagit mycket energi från honom. Hans fostermor ser honom fortfarande som ”Lille Peter” samtidigt som hon har baktalat honom inför andra. Rättvisa är viktigt för honom – att man tar reda på hur saker och ting verkligen ligger till innan man drar några förhastade slutsatser. Peter har

velat att ”fostermor och min styvfar skulle sagt någon gång att de varit stolta över mig men det har inte hänt ännu”.

10.4.4 Konsekvenser av att ha varit fosterbarn

Det direkta svaret på frågan om konsekvenser i vuxenlivet svarar *Peter*: ”Det är inget foster över mig utan jag är som alla andra!” Han strävar efter bekräftelse genom att sköta sitt jobb på bästa sätt, vilket han också fått, så att hans fostermor skall bli stolt över honom. Hans strävan har vid flera tillfällen inneburit att han fått anpassa sig till andra. En prestation skall enligt honom belönas med bekräftelse av andra. Det är inte tillräckligt att han själv är nöjd – är detta ett grandios beteende där beundran för honom är detsamma som att få bekräftelse och kärlek? I skolan fick Peter alltid förklara varför han hade ett annat efternamn. ”Jag ville ju inte att någon skulle få reda på att jag inte var deras (läs: fostermors och styvfars) riktiga...jag fick förklara säkert 500 gånger hur det låg till... jobbigt/.../ men jag ville ju ändå inte ändra mitt efternamn...jag var ju Peter Karlsson och inte Peter Svensson!”. Här tydliggörs ursprungets betydelse för honom precis som flera andra vuxna fosterbarns berättelser redan pekat på (Socialdepartementet m.fl., 1995). Peter vill vara som ”andra”. Vid vårt första samtal sa *Magnus* kvickt ”jag skäms i alla fall inte för att vara fosterbarn...folk kan ju koppla samman det med att man är adopterad”. Samtidigt menar han att det inte är mindre bra att vara adopterad så det är svårt att förstå vad detta står för. Helst ber inte *Magnus* andra om hjälp om det är något han själv kan lösa. ”Ja..konsekvensen...det är väl att skall man få någonting gjort så får man göra det själv liksom...och det fick man ju göra då med”. *Magnus* erfarenheter verkar ha lett till uppfattningen att ”bra man reder sig själv”. Han sätter inte tilltro till andra p.g.a. av rädsla för närheten där risken att bli sårad återkommer, jmf Eriksons (1993) isolering i de tidiga vuxenårens kris. *Pia* känner ett ”engagemang gentemot människor som behöver hjälp t.ex. i mitt arbete...samtidigt som jag är rätt bra på att sätt gränser...det har jag lärt mig nu”. *Pias* engagemang för andra kan vara påverkat av hennes egna erfarenheter då hon själv fått stöd tidigare. Risken ligger i att när hon hjälper andra glömmer bort sig själv och sina egna behov (Vinterhed m.fl., 1981).

10.4.5 Fosterbarnsengagemang i vuxen ålder

Denna frågan visade sig inte vara så bra att använda i denna undersökning. Jag hade förväntat mig att någon av dem varit familjehem själva eller varit aktiva i någon förening i fosterbarnsvården t.ex. BUFF. Varken *Magnus* eller *Peter* har varit engagerade inom

fosterbarnsvården i vuxen ålder. Den som kommit närmast den ursprungliga frågan är *Pia*, som tillsammans med sin man, varit sommarfamilj åt en tonårskille. Hon var tveksam till en början – ”jag var rädd helt enkelt” – men när hon fick höra att anledningen inte var värre än att han snattat hemma tog hon och hennes man sig an honom. Pias tidigare erfarenhet av att själv ha varit fosterbarn kom till nytta nu i vuxen ålder. Tonårskillen och Pia hade det gemensamt att båda hade mist sin mor och båda hade snattat. Båda kände till de gemensamma faktorerna om varandra men det var inget som behövde nämnas med ord. Pia ville ge honom det som hon själv uppfattat som positivt i sin egen barndomsupplevelse. Det var t.ex. att göra mat tillsammans, baka och köpa en moped till honom. Pia menar också att hon hade hjälp av att hon själv var mamma så att hon kunde erbjuda honom en mammaroll samtidigt som hon är noggrann med att poängtera att hon kunde sätta gränsen så att hon inte blev hans mamma på ”riktigt”. De höll kontakt ett tag efteråt men sedan har det ebbade ut.

10.5 Social situation idag

10.5.1 Civilstånd, egna barn/fosterbarn och fritid

Magnus är sambo sedan ett år tillbaka och han längtar efter egna barn. När han pratar om henne är det med rösten fylld av kärlek ”Det har inte varit något som det här innan”. På fritiden håller han fortfarande på med fotboll och har även börjat med innebandy. Magnus har få riktiga vänner. Vännerna har kommit och gått beroende på om han har haft förhållande eller ej.

Pia är gift med Morgan och har två barn i förskoleåldern. Barnen är mycket viktiga för henne. ”Två jättegöa ungar...det här var bra för mig, så mycket de har gett mig alltså...plockat fram resurser hos mig som jag inte trodde att jag hade”. Pia talar oftare och kopplar händelser till sin dotter jämfört med sin son. Tid för sig själv tar Pia varje dag hos familjens häst. Hästen har varit hennes räddningsplanka - ”man kan vara hur arg och irriterad som helst men tillsammans med hästen så rinner det av en”. Det finns inte så mycket tid över till att umgås med bekanta. Pia kan själv se ett mönster på sina relationer idag som liknar hur det varit i hennes tidigare liv. Hon umgås med några en period sen uppkör kontakten och sedan träffar hon nya personer och mönstret upprepas. Det finns dock en person som hon känner funnits kvar för henne sedan hon var fem år som hon har kontakt med till och från.

Peter är sedan två år tillbaka gift med Annika. De har en ettårig dotter tillsammans. Han beskriver dottern som en solstråle och säger att det är väldigt speciellt att vara pappa. Peter är också styvpappa till Gary och Christine, Annikas barn sedan tidigare. Här tänker han på sin egen uppväxt t.ex. att alla barnen skall behandlas lika, som han själv inte blev. I hans berättelse märks det att Gary och Christine är viktiga genom t.ex. ”man har ju missat mycket av deras första år som är viktigt.. och deras pappa bor ju i Kanada så det är nog jag som är deras pappa egentligen”. Om sin fru säger han: ”Förutom att hon är min fru så är hon också en väldigt bra kompis och lyssnare”. Hans fritid är begränsad idag men när tillfälle ges spelar Peter innebandy, gitarr, sitter framför datorn och någon gång händer det att de kan umgås med sina vänner.

10.5.2 Utbildning, arbete, bostad och ekonomi

Magnus hade några vikariat efter skolan och var därefter arbetslös i fem år. Nu har han haft arbete i 9 månader, som han trivts med, varpå han blev arbetslös. Efter två veckor fick han tillbaka arbete. Han har mestadels haft dålig ekonomi och har även behövt bistånd från socialtjänsten för att klara sig. Magnus och hans sambo kände sig tvungna, med tanke på ekonomin, att byta till en mindre lägenhet när att han skulle bli arbetslös så nu bor de i en enrummare.

Pia läste i 30-årsåldern till socialpedagog. Som färdigutbildad blev hon osäker på sitt yrkesval - ”narkomaner och alkoholister, nej, nej...då blev jag ännu mer förvirrad och gick tillbaka ett tag till båtarna” (där Pia tidigare arbetat). Idag är hon arbetsförmedlare och trivs med sitt arbete. Familjen bor idag i ett radhus i ett barnvänligt område men ”söker med ljus och lykta efter en gård” som de bott på tidigare. Ekonomin är stabil då Pia arbetar heltid och hennes man är egen företagare.

Peter arbetar i en livsmedelskedja idag men vill utbilda sig inom databranschen om familjens ekonomi tillåter. Oavsett om utbildningen blir av nu eller senare letar Peter efter ett nytt jobb tills vidare. Orsaken är bl.a. att han inte får den personliga utvecklingen han vill ha. I år har de flyttat till en lägenhet i stan från ett hus de hyrde på landet. ”Huset var förödande för vår ekonomi...vi får mer pengar över nu så att min fru kan studera”.

10.5.3 Hälsa

Allas fysiska hälsa är att betrakta som god. En av dem har dock astma och allergi men det är inget som idag ger några symtom eller kräver medicinering. Å andra sidan har alla någon form av psykisk ohälsa som yttrar sig på olika vis. Någon har svårt att prata om jobbiga känsloupplevelser även som vuxen – ”Det har väl varit lite upp och ner...så har det alltid varit med mig, men jag har väl mestadels klarat mig själv”. Situationer och relationer där de blivit svikna har också påverkat dem i deras dagliga liv men någon uttrycker det: ”Jag bryr mig inte”. Andra kommentarer är: ”Det har varit upp och ner alltså...som jag sagt har jag känt mig orättvist behandlad flera gånger, inte favoriserad och...jag håller ju fortfarande mycket för mig själv”. För denna personen handlar det mycket om varför flera i den biologiska- och fostersläkten inte tagit kontakt respektive avslutat kontakten. En av de andra visar på hälsans positiva sidor idag: ”Jag hade mitt i barndomen, jag fick ta så oerhört mycket då så om det är någon högre makt eller Gud så har nog den makten tyckt att nu har jag nog haft tillräckligt – nu är det min tur att ha det bra”. Samtidigt säger samma person att det finns ”bitar kvar som aldrig blivit bearbetade...som ligger och stör och är jobbigt mellan varven”.

10.5.4 Framtidsplaner

Magnus önskan om framtiden är att få ett fast lagerarbete och egna barn – ”helst så fort som möjligt”. En av *Pias* drömmar har redan slagit in – att ha en egen häst. Nästa steg är att hitta en gård. Längre fram, när de kommit till rätta på gården och barnen blivit äldre, funderar hon och hennes man på att eventuellt ”öppna upp” för ungdomar att komma till dem ” för jag tror att hästar..ja djur över huvudtaget har en bra inverkan på oss människor”. Pia har mål som hon i sitt vuxna liv kunnat omsätta i praktiken. Hon vill ge andra möjligheter till det stöd hon själv fått när hon varit i olika situationer. Förutom att vidareutbilda sig inom databranschen skulle *Peter* vilja spela i ett band som han gjort tidigare i 20-årsåldern. ”Men jag har inte gått in på djupet ännu med att hitta likasinnade, jag har ju bara bott här i X-stad i 3,5 år...så vänskapskretsen är ju inte så stor”. Han vill också ta reda på mer om sina rötter som han inte vet så mycket om.

10.5.5 Reflektion

En skyddsfaktor för alla är att de är tillfredsställda i sitt behov att vara viktig för någon – här: partner och barn. Familjen är glädjen i deras liv och något de lever för. Familjen som trygg bas (Bowlby, 1994; Daniel m.fl., 2000) ger dem en kontinuitet, förutsägbarhet och pålitlighet – holding – de inte haft på samma sätt tidigare. Socialt umgänge med andra är begränsat och

verkar mest ha att göra med dels den knappa tiden samt påverkan av deras tidigare relationsmönster. Alla har en gymnasieutbildning, Pia har även en akademisk utbildning. Forskning om skolgång för vuxna fosterbarn pekar i motsatt riktning – att de oftast är lågutbildade (Hansson & Knutsson, 1998; Vinnerljung, 1996a). Fanshel (1978) kom fram till att fosterbarn som hade en bristande eller ingen kontakt med sina föräldrar också klarade skolan sämre vilket inte heller stämmer in på Pia, Magnus och Peter. Vad som ibland kan glömmas bort är att betyg och utbildningsnivå inte alltid är det viktigaste. Skolan kan ge fosterbarnen en lektion för livet där skyddsfaktorer som ökat självförtroende, självrespekt, social kompetens och möjligheter att skaffa intressen kan erbjudas som underlättar det framtida livet (Daniel m.fl., 2000). Pias, Peters och Magnus´ somatiska hälsa är det överlag inga problem med. Däremot talar alla om en psykisk ohälsa i olika former. Den ohälsan verkar ha sin grund i deras barndom och är något som till viss del har/hade kunnat avhjälpas genom professionell behandling. I Sverige har Hansson och Knutsson (1998) tagit upp temat där 12 av deras vuxna fosterbarn ansåg sig helt friska, både somatiskt och psykiskt, och resten hade någon eller flera former av ohälsa. Samtliga har ett fritidsintresse – en skyddsfaktor - som både stimulerar dem till aktivitet och ökar kontakten med andra människor (Daniel m.fl., 2000). Peter och Pia har ett fast arbete som ger en säker inkomst medan Magnus har ett vikariat. Magnus söker ett "Svensson-liv" där han kan få den vanligheten och stabiliteten han längtar efter. Längtan efter barn ligger i linje men vad Erikson (1993,1995) säger om vuxenårens kris, behovet av att få ge omsorg till någon för att kunna gå vidare. Pias behov att hjälpa andra kan bli ett självändamål om hon som "hjälpare" inte bearbetat sina egna traumatiska upplevelser vilket verka destruktivt för båda (Cronström & Beskow, 1996 i Hynsjö, 2001). För att Peter skall känna sig "hel" behöver han få tillgång till sin livshistoria. Gemensamt för alla är att de har framtidsplaner och inte har gett upp hoppet om att de kan påverka sina liv själva.

10.6 Råd från vuxna fosterbarn till...

Här följer intervjupersonernas råd till dem som är fosterbarn samt till dem som är nära fosterbarn – biologiska föräldrar, familjehemsföräldrar och socionomstuderande (kanske blivande socialsekreterare) - att presenteras genom några utvalda citat.

10.6.1...fosterbarn

Magnus:

”Man skall få en chans att få vara hos dem (läs: fosterföräldrarna) och se själv om man trivs..det upptäcker man ganska snabbt”.

Pia:

”Det hjälper inte att tycka synd om sig själv för då stjälpes man sig oftast väldigt mycket”

Peter:

”Att du skall säga precis vad du känner...du skall prata om det och inte försöka att hålla det för dig själv – det kanske kan få negativa konsekvenser men då har man sagt det i alla fall”.

10.6.2...biologiska föräldrar

Magnus:

”Ja...att man bryr sig om dem och att man hör av sig...det är ju ändå ens egna barn ändå så det spelar ju ingen roll om de inte bor hemma eller så. Det skall ju finnas en djävligt bra anledning till om man skickar bort dem (läs: barnen)...jag menar skaffar man barn så får man väl ändå ha hand om dem själv tycker jag...det får vara väldigt ’krisigt’ om man ska göra det...”.

Pia:

”Se era ungar och se vilken enorm tillgång de är. Alltså barnen är en gudagåva, det är de faktiskt...Guds gåva till människan det är barnen för de ger så otroligt mycket”.

Peter:

”Ja om man inte bryr sig till 100 % så låt det bara vara...57 eller 78 % det är liksom inget bra. Älskar man sina barn och verkligen vill ha kontakt med dem då skall man ge allt även om man har två andra egna barn och sin nya fru! Man skall inte sluta och vara förälder bara för att barnet är 20 eller 25 år utan förälder det är man hela livet, då skall man också bete sig som en förälder hela livet – för är man förälder så är man . Man skall lyssna på sina barn, barnen skall få prata till punkt och man skall bry sig”.

10.6.3...familjehemsföräldrar

Magnus:

”De skall behandla barnen som sina egna, inte skjuta undan dem och så/.../ det finns säkert de som har sina egna men då skall de ha fosterbarn...och då gör de skillnad på barnen!”:

Pia:

”Ta hand om dem som om det vore era egna och ingen särbehandling. Men tyck framför allt inte synd om dem, så att man blir speciellt utpekad för som fosterbarn är du redan i en så speciell situation så du behöver liksom inte ytterligare bli påmind om det. Man är redan så utsatt – vågar jag vara mig själv för att bli accepterad eller skall jag vara någon annan för att bli accepterad och hur skall jag då vara...”

Peter:

”Samma sak här: ett barn är ett barn och man är alltid förälder till det barnet och man har alltid ansvar för att bry sig om och ta hand om det barnet även om barnet är 70 år gammalt så slutar man inte att vara förälder förrän man dör...man har tagit på sig ett ansvar när man har skrivit på det där papperet, då har man ett litet liv i sina händer, man kan liksom inte sluta bara en dag för att det är obekvämt. Man måste tänka efter väldigt noga...65 gånger alltså.”

10.6.4...socioekonomisk studerande

Magnus:

”Först ska man tänka på att de – fosterföräldrarna – som skall ha barnen då är ordentliga och inte tar barnen bara för pengarnas skull, det är liksom fel syfte med alltihop/.../ barnen bestämmer liksom inte någonting...det skulle de fått tycker jag”. Viktigt att följa upp placeringen och se så att barnet har det bra och trivs.

Pia:

”Liksom se barnet/.../ Jag tror att liksom alla vinner i längden på att barnet får vara kvar hos sina biologiska föräldrar så långt det är möjligt, att insatser sätts in i familjen och att man verkligen jobbar med familjen/.../mamma och pappa är ju alltid mamma och pappa och dem kan man ju gå i döden för, man försvarar ju dem in i det sista”

Peter:

”Att lyssna... och prata...ta reda på alla omständigheter runt omkring, etablera kontakt med fosterbarnet”.

10.6.5 Reflektioner

Dessa råd är saker som varit viktiga för dem själva eller för människor i deras omgivning som också varit fosterbarn. Råden speglar det Peter, Pia och Magnus tycker är viktigast – Lyssna och se oss även om vi inte alltid hörs! Att tycka synd om sig själv eller att andra tycker synd

om fosterbarnet är inte heller något de önskar, istället vill de vara och bli uppfattade som alla andra. Först skall man göra allt man kan inom familjen. Blir det sedan med en placering är inskolning (även att få vara med vid valet av familjehem) och uppföljning viktigt för att se om barnet verkligen trivs eller istället gör allt för att anpassa sig till sin nya situation genom en yttre fasad. Betydelsen av att få vara delaktig vid valet av familjehemmet framkommer även i Hansson och Knutssons undersökning 1998.

10.7 Sammanfattning

Resultatsammanfattningen av de tre första teman visade att både Pia och Peter genomgått ett flertal förluster/separationer i olika former under sin barndom jämfört med Magnus. Alla har uttryckt en känsla av övergivenhet och delvis ett utanförskap. Samtliga hade fått otydlig eller ingen information om sin biologiska familj samt orsaken till att de placerats i familjehem.

Hur har då deras barndom påverkat deras vuxenliv enligt Peter, Magnus och Pia – kan några mönster urskiljas? I det stora hela kan man säga att det gått bra för dem, trots de erfarenheter de har bakom sig, med vissa undantag. Alla har i sitt vuxna liv ingen eller mycket dålig kontakt med sin far. Magnus träffade sin pappa igen när han var 22 år och känner sig grundlurad av honom, därefter har de inte haft kontakt och han vet inte var fadern bor. Pia träffade sin far igen i 25-30-årsåldern då han var som en ”främling” för henne, strax efter dog han. Pias trygga anknytning de fem första åren har således inte haft någon betydelse. Peter hörde av sin pappa någon gång om året från han var i 20-årsålder, fram till nu har de haft mycket sporadisk kontakt med långa uppehåll mellan varven. Även om fäderna varit frånvarande så visar det sig i denna undersökning att de betytt något för dessa vuxna fosterbarn.

Svek i relationer och förluster av viktiga personer har i vuxenåren för samtliga inneburit att de haft svårt att lita på andra i vuxen ålder och i viss mån också haft svårt att skapa bärande relationer. Peter är den som mest har upplevt sig sviken av flera vilket varit smärtsamt för honom. Avseende familjetillhörighet har Pia behållit sin biologiska familj som sin egen. Magnus har sedan familjehemsplaceringen känt att han hör hemma där, han har fått ”en familj för livet”. Peter har däremot under de senaste åren förflyttat sin tillhörighet från fosterfamiljen till sin ”egen” nyskapade familj. Att han placerades som liten och har levt största delen av sitt liv i samma familjehem har inte haft någon betydelse. Övriga anknytningspersoner i

barndomen tror Pia har haft betydelse för hennes vuxenliv jämfört med Peter och Magnus som inte tycker att detta nämnvärt har påverkat deras nutid.

Peter och Magnus saknar delar av sin livshistoria för att få en sammanhållen identitet. Deras rotlöshet handlar om att de inte känner till sin egen biologiska bakgrund till fullo d.v.s. som kan svara på frågan: "Vem är jag?". Pia har däremot själv haft kraft att ta reda på sin bakgrund vilket hjälpt henne att gå vidare med en tro på sig själv. Peter och Magnus håller fortfarande mycket för sig själv medan Pia har en bättre förmåga att sortera ut vad hon vill delge andra för att bevara sin integritet. Samtidigt stänger hon dörren för att arbeta vidare med saker hon innerst inne vet att hon skulle behöva göra – ytanpassning. Alla tre visar en förmåga till empati för människor i sin omgivning samtidigt som de också börjar sätta gränser för hur mycket kraft detta får ta från dem själva. Peter har ett stort behov av bekräftelse på sin person av andra, något han inte fick i barndomen.

Deras sociala situation idag är relativt tillfredsställande. Alla har någon att dela sitt liv med och egna barn har berikat Pias och Peters liv. Peter och Pia har blivit medvetna om hur viktig deras föräldraroll är som ett resultat av deras egen uppväxt. Magnus längtar efter barn men har inte själv några ännu. Alla har arbete de trivs med förutom Peter som söker efter ett nytt arbete eller utbildning. Deras fysiska hälsa är bra men deras psykiska mående har fortfarande i vuxen ålder sina "upp- och nedgångar". Samtliga har positiva tankar om sin framtid med olika framtidsplaner. De råd de vill förmedla vidare till alla som är berörda av fosterbarnsvården är hur viktigt det är att lyssna, bry sig om och skapa en bärande kontakt med barnet, något som haft betydelse för dem som vuxna.

11. Reflekterande diskussion

Samtliga av de vuxna fosterbarnen i undersökningen hade gemensamt att deras fäder till stor del varit frånvarande. Magnus far var sjöman som Magnus förklarar som orsak till att han inte kunde ta hand om honom, Peter vet inte varför hans far inte fick ansvara för honom och Pia fick inte heller vara hos sin far. Varför blev det så här? Handlar det om att fadern varit exkluderad från början, har samhällets kontext och patriarkatet haft någon betydelse eller är det så att fäderna på egna grunder "valt bort" sina barn? Om inte, har fäderna själva försökt få vara tillsammans med sina barn men blivit bortsorterade av myndigheter? Varför skulle t.ex. Pias pappa inte kunna fortsätta ta hand om henne med stöd utifrån som han gjort under

hennes första fem år trots sina problem, eller var det så att moderns kvalitéer hade varit avgörande? Blev Magnus´ far tillfrågad trots att han var sjöman och fick Peters far möjlighet att fortsätta vara hans pappa? Ja frågorna kan bli många och kan här inte ges något klart svar samtidigt som det är värt att reflektera över fädernas betydelse för fosterbarnen i deras vuxna liv. Även mödrarnas (Peters och Magnus´) närvaro för sina barn kan ifrågasättas. Hur mycket stöd och hjälp fick de för att upprätthålla kontakten med sina barn? Eller var det så att de fick stöd de inte ville ta emot d.v.s. att även de gjorde ett val där deras barn inte var inkluderade? Hur är det möjligt att t.ex. Magnus umgängestid med sin mor istället blev till tid tillsammans med sin bästa kompis? Ingen verkar ha sett hans behov av sin mor – varken hon själv, kompisens far, socialsekreteraren eller hans fosterfamilj som t.o.m. efter ett tag körde honom direkt till kompisens varannan helg. Även Peter har känt sig övergiven av sin mor och många gånger funderat över varför han inte var viktig för henne. Både Peter och Magnus bär i vuxenlivet med sig en ofullständig livshistoria som påverkar dem i deras dagliga liv. Trots ovanstående kan man hos Peter och Magnus ifrågasätta mor-barnrelationens betydelse. För dem verkar inte detta varit avgörande för deras fortsatta liv utan snarare var det av vikt vad familjehemmet kunde erbjuda och vilka livsförhållanden de har idag.

Magnus, Pia och Peter anser att de fått alldeles för lite information kring varför de fick flytta, kunskap om sin biologiska familj, fick inte ge sin syn på saken under placeringstiden d.v.s. blev aldrig tillfrågade eller hade en kvalitativ kontakt saknades med en socialsekreterare. Dessa saker har också påverkat deras vuxenliv och är något man delvis kan göra något åt redan under fosterbarnstiden. I Stockholm har man en gruppverksamhet för barn och unga som är familjehemsplacerade där de kan träffas, delta i övningar och får en chans att prata med andra i liknande situation där de förstår att de inte är ensamma om sin situation och sina upplevelser. För att förhindra skuld känslor är det viktigt att flera gånger förklara varför de är i familjehemmet och också som socialsekreterare enskilt prata med dem så att en förtroendefull relation kan byggas och de känner att de har någon att vända sig till. När det är dags för förändringar i deras liv skall de i största möjliga mån få vara delaktiga i detta och få uttrycka sin vilja. Uppenbarligen har det inte skett så stora förändringar kring detta de senaste 20 åren enligt Sundell och Egelund (2000). Att barnet skriver en livsbok med tillhörande fotografier i familjehemmet kan stärka deras identitet och koppling till sina biologiska band samtidigt som det kan underlätta för dem att prata och fråga om sitt ursprung. Kontakt med sina föräldrar kan vara bra om den har ett syfte och innehåller kvalité m.a.o. kanske det inte alltid är nödvändigt att träffas för sakens skull. Det kan ju vara så att barnet har andra

anknytningspersoner som syskon och övriga släktingar som bättre kan erbjuda det de behöver. För Pia som inte hade några hållbara anknytningspersoner kunde det varit värdefullt att få en väl utvald kontaktperson som möjligen kunnat bli hennes ”person för livet”.

Jag tror att det hade främjat fosterbarnens bästa om barnet, föräldrarna och fosterfamiljen haft varsin socialsekreterare som samarbetade vid behov bl.a. för att undvika lojalitetskonflikter mellan alla inblandade. Som till viss del framkommer i intervjuerna saknar de också en bättre inskolning och uppföljning av placeringen. Vid utskrivningen från familjehemmet borde den unge erbjudas att få sin akt och gå igenom den med sin socialsekreterare. Även om det kanske inte upplevs som viktigt just vid tillfället kan det vara av ovärderlig betydelse senare i livet. Som vuxet fosterbarn skulle ett alternativ vara att starta en gruppverksamhet även för dem eftersom man oftast börjar tänka efter mer kring vem man är och vilka rötter man har i vuxen ålder, speciellt som förälder. Här skulle man kunna stötta varandra att komma vidare och våga ta steget att söka efter sitt ursprung. Något som förvånade mig hos samtliga var vilken vikt de lade kring det materiellas betydelse. Att få en moped och en bit av livets goda verk ha varit detsamma som att känna sig som och vara som andra. Vad jag funnit är det ingen som tidigare tagit upp denna reflektion.

Innan uppsatsarbetet hade jag många tankar om hur barndomen sätter sina spår, på ont och gott, i vuxenlivet. Men att det hade påverkat dessa tre vuxna fosterbarns dagliga liv så pass mycket hade jag inte förväntat mig. Deras upplevelsers betydelse för dem idag har fått mig att ännu mer tänka över hur jag skall bemöta de barn och ungdomar jag kommer att möta i mitt framtida yrkesliv. Att ha haft en ”sämre” barndom än andra behöver inte betyda att man är stämplad för livet. Det visar också dessa fosterbarn prov på – alla försöker göra sitt liv så bra som möjligt utefter deras egna förutsättningar. Att samtliga funnit ”kärleken” tolkar jag som en bidragande faktor för deras välmående idag. Dessa vuxna fosterbarns upplevelser och påverkan på vuxenlivet behöver inte nödvändigtvis vara speciellt för just dem. Det är min övertygelse att även andra vuxna idag har upplevt liknande saker som märkt dem för livet utan att detta varit känt av socialtjänsten eller t.o.m. familjens närmaste släkt- eller bekantskapskrets.

Vad jag funnit saknades det forskning kring de vuxna fosterbarnens hälsa, skolgångens betydelse för vuxenlivet och deras framtidsplaner. Blir dessa områden mer utforskade, främst med kvalitativa metoder, kanske vi också kan förbättra deras livsförhållande? Förutom de val

av teorier jag gjort för uppsatsen skulle även systemteori och utvecklings ekologisk teori kunnat användas. Det hade varit intressant att se hur olika system påverkar varandra och vilken betydelse det hade fått för ett fosterbarn/vuxet fosterbarn. Kanske kan detta bli ett framtida projekt?

12. KÄLLFÖRTECKNING

- Abrahamsen, G (1999) *Det nödvändiga samspelet* Lund: Studentlitteratur
- Andersson, G (1990) Barns förhållande till föräldrar och fosterföräldrar. *Nordisk psykologi* 42:1, 59-74
- Andersson, G (1995) *Barn i samhällsvård*. Lund: Studentlitteratur
- Andersson, G (1999) Children in residential and foster care – a Swedish example. *International Journal of Social Welfare* 8:253-266
- Andersson G, Aronsson A, Hesse S, Hollander A och Lundström T. (1996) *Barnet i den sociala barnvården*. Stockholm: CUS/Liber
- Barn och unga med olika placeringar (2001) *Familjehemmet – en tidning för och om familjevård*, 19:3
- Bowlby, J (1994) *En trygg bas. Kliniska tillämpningar av bindningsteorin*. Stockholm: Natur och Kultur
- Broberg, A (1999) Anknytning och psykoterapi. *Insikten*, nr 5: 55-64
- Cederblad, M & Hansson, K (1995) Salutogen familjeterapi. *Fokus på familjen* nr 1, 3-18
- Cederström, A (1990) *Fosterbarns anpassning – en relationsproblematik* Täby: Akademitryck AB
- Daniel, B, Gilligan R and Wassell S. (2000) *Child Development for Child Care and Protection Workers* London: Jessica Kingsley
- Denscombe, M (2000) *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* Lund: Studentlitteratur
- Egidius, H (1997) *Psykologilexikon* Stockholm: Natur och Kultur
- Erikson, E.H (1981) *Ungdomens identitetskriser* Stockholm: Natur och Kultur
- Erikson, E.H (1993) *Barnet och samhället* Stockholm: Natur och Kultur
- Erikson, E.H (1995) *Den fullbordade livs cykeln* Stockholm: Natur och Kultur
- Fanshel, D & Shinn, E (1978) *Children in Foster Care. A Longitudinal Investigation*. New York: Columbia University Press
- Hansson, B & Knutsson, M (1987) *Åtgärd: Familjehemsplacering* Helsingborg: Socialförvaltningen familjehemsenheten
- Hansson, B & Knutsson, M (1998) *Så gick det se'n* Helsingborg: Socialförvaltningen familjehemsenheten
- Hansson, B & Knutsson, M (2000) *HEMMA eller HAMNA i familjehem* Helsingborg: Socialförvaltningen familjehemsenheten
- Havnesköld, L & Risholm-Mothander, P (1995) *Utvecklingspsykologi – psykodynamisk teori i nya perspektiv* Falköping: Gummessons tryckeri
- Hesse, S (1988) *Familjer i sönderfall* Göteborg: Nordstedts Förlag
- Howe, D (1995) *Attachment theory for social work practice* London: Macmillan Press Ltd
- Hwang, P & Nilsson, B (1995) *Utvecklingspsykologi från foster till vuxen* Stockholm: Natur och Kultur
- Hynsjö, U (2001) D-uppsats: *Familj(er) för livet? –familjetillhörighet för fosterbarn som vuxna* Göteborg: Institutionen för socialt arbete
- Koch, Arild & Katrin (1995) *Barn av barnevernet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

- Lindén, G (1990) *Byta föräldrar* Kristianstad: Kristianstad Boktryckeri AB
- Lindén, G (1998) *Att bli fosterbarn i tonåren. Om frigörelsen från internaliserade föräldraobjekt*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International
- Midjo, T (1997) "Familierelasjoner og identitetsdannelse" i Backe-Hansen, E, Havik, T red: *Barnevern på barns premisser* Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Norström, C & Thunved, A (2000) *Nya sociallagarna* Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Socialdepartementet och Allmänna Barnhuset (1995) *Samtal med fosterbarn*. Kristianstad: Bohlins Grafiska
- Sundell, K & Egelund, T (2000) *Barnavårdsutredningar. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB/CUS
- Thurén, T (1998) *Vetenskapsteori för nybörjare* Malmö: Team Offset & Media 8:e upplagan
- Triseliotis, J (1980) *New developments in foster care & adoption*. London: Routledge & Kegan Paul
- Tudor-Sandahl, P (1992) *Den fängslade verkligheten. Objektrelationsteori i praktiken*. Stockholm: Wahlström & Widstrand
- Vinnerljung, B (1989) *Fosterhemsförvaltningen* Lunds universitet: Meddelande från socialhögskolan 1989:3
- Vinnerljung, B (1993) Släktingplacering i fosterbarnsvården. *Socionomen* 6:3-10
- Vinnerljung, B (1996a) *Fosterbarn som vuxna* Lund: Arkiv
- Vinnerljung, B (1996b) *Svensk forskning om fosterbarnsvård*. Falköping: Gummessons tryckeri AB
- Vinterhed K, Börjesson B, Cederström A, Fredin E, Hessle M och Hessle S. (1981) *Barn i kris. En bok om barn och separationer*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB

Bilaga 1

Intervjuformulär

Huvudfråga: Hur har barndomen påverkat ditt vuxenliv?

Kompletterande tema frågor:

Hur har din uppväxt påverkat ditt liv?

- hur stor betydelse tror du dina biologiska föräldrar och fosterföräldrarna har haft för hur du är, mår och har det idag?
- har det gett dig några positiva drivkrafter. T.ex. något som du är extra bra på eller tycker är roligt idag som t.ex. någon sport

Social situation idag

- civilstånd, ålder, egna barn och/eller fosterbarn
- utbildning, arbete, ekonomi och bostad
- hälsa
- känsla av tillhörighet - ursprungsfamilj eller familjehem
- framtidsplaner
- har du engagerat dig kring fosterbarnsvården i ditt vuxna liv?

Biologisk familj

- familjens sammansättning
- var fler av dina (eventuella) syskon placerade? (I samma el. annat familjehem?)
- ålder vid placering
- orsak till placering
- hur såg kontakten ut med föräldrar samt syskon under placering?
- har du kontakt med din biologiska familj idag?

Familjehem

- familjehemmets ”utseende”
- eventuellt övriga placerade barn i familjehemmet - betydelse
- beskriv din position i familjen
- placeringslängd, en eller flera placeringar? (I samma el olika familjehem, ålder vid avslutad placering/-ar?)

- har du kontakt med familjehemsföräldrarna idag?

Omgivningen

- **kontakt med släkt och andra viktiga personer under placeringen**

- fritid

Råd från vuxna fosterbarn till:

- fosterbarn

- socionomstuderande

- biologiska föräldrar

- familjehemsföräldrar